

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Trávení volného času středoškolské mládeže v době koronaviru

Vypracovala: Jana Bláhová
Vedoucí práce: Mgr. Jan Hynek

České Budějovice 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Trhových Svinech dne 12. 04. 2022

.....

Jana Bláhová

Poděkování

Děkuji Mgr. Janu Hynkovi za vstřícné vedení, odbornou pomoc a cenné rady, které mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Abstrakt

Bakalářská práce na téma „Trávení volného času středoškolské mládeže v době koronaviru“ se zaměřuje na problematiku trávení volného času středoškolské mládeže ve městě Trhové Sviny v době, kdy je společnost omezována koronavirovou pandemií. V teoretické části jsou charakterizovány základní pojmy volný čas, mládež, adolescence, objasnění funkcí volného času a činitelů ovlivňujících volný čas mládeže ve společnosti. V praktické části je analyzováno pomocí dotazníku trávení volného času středoškolské mládeže v době koronaviru, je-li mládež spokojena s využitím svého volného času a jak vypadá distribuce jejího volného času v době koronaviru. Cílem práce je zjistit jakým způsobem tráví volný čas středoškolská mládež v době koronaviru, jak se mění využívání, podoba a funkce volného času středoškolské mládeže v koronavirové době oproti běžnému stavu.

Klíčová slova: volný čas; mládež; adolescence; činitelé ovlivňující volný čas; Covid-19

Abstract

The bachelor's thesis on the topic „Spending leisure time of secondary school youth in the coronavirus era" focuses on the issue of spending leisure time of secondary school youth in the town of Trhové Sviny at a time when the society is being restricted by the coronavirus pandemic. The theoretical part characterizes the basic concepts of leisure, youth, adolescence, clarification of the functions of leisure and factors influencing youth leisure in society. In the practical part, the leisure time of secondary school youth during the coronavirus is analyzed using a questionnaire, to establish if the youth is satisfied with the use of their leisure time and what the distribution of their free time looks like during the coronavirus. The aim of this thesis is to find out how secondary school youth spend their free time at the time of coronavirus, and how the use, form and function of high school youth's leisure time change during the coronavirus period compared to the normal state.

Keywords: leisure; youth; adolescence; factors influencing leisure; Covid-19

Obsah

ÚVOD.....	7
1 VOLNÝ ČAS.....	9
1.1 Funkce volného času.....	12
2 MLÁDEŽ.....	16
2.1 Charakteristika období adolescence.....	17
2.2 Volný čas adolescentů.....	19
3 ČINITELÉ OVLIVŇUJÍCÍ VOLNÝ ČAS MLÁDEŽE.....	22
3.1 Rodina.....	22
3.2 Vrstevnické skupiny.....	25
3.3 Škola.....	28
3.4 Masmédia.....	30
3.5 Covid 19.....	32
4 KORONAVIROVÁ SITUACE.....	34
5 CÍL PRÁCE, VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	36
5.1 Cíl práce.....	36
5.2 Výzkumné otázky.....	36
6 METODIKA.....	37
6.1 Dotazník.....	37
6.2 Výzkumný soubor.....	38
7 VÝSLEDKY.....	39
7.1 Grafické znázornění výsledků.....	39
7.2 Vyhodnocení výzkumných otázek.....	52
8 DISKUZE.....	53
ZÁVĚR.....	55
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	57
SEZNAM PŘÍLOH.....	61

ÚVOD

Volný čas je nepostradatelnou součástí společnosti, pro každého má však jiný význam. Většina lidí ve volném čase hledá zábavu a rozptýlení, někteří však upřednostňují trávení volného času pasivně s knížkou, u televize nebo počítače a jiní se zase naopak věnují různým zájmovým činnostem, sportování nebo dalšímu vzdělávání.

Problematika volného času je často zkoumaným tématem, které se převážně zaměřuje na zjišťování nejčastěji preferovaného způsobu trávení volného času a dalších podrobností. Je důležité, aby se mládež naučila volný čas využívat co nejefektivněji. Vhodně zvolené jak pohybové, tak volnočasové aktivity jsou dobrým způsobem, jak volný čas trávit.

Obsah volného času je ovlivněn socioekonomickým zázemím rodin, vzděláním, genderem, okolím jedince, kamarády, sousedy, školou, konkrétní lokalitou, ve které jedinec bydlí a tráví svůj každodenní život. Okolní prostředí nás ovlivňuje a zejména děti a mládež se jím nechají snadno zmanipulovat. U takovýchto dětí a mladých, kteří neumějí trávit volný čas vhodným způsobem, dochází ke vzniku sociálně patologických jevů, podílejících se na delikventním chování. Je tedy důležitou povinností dospělých zajistit, aby se takovýmito situacím předešlo a děti a mládež trávily volný čas tak, aby je bavil, ale i účelně zaměstnával. Správně strávený volný čas má preventivní působnost v kriminální oblasti i v užívání návykových látek a je přínosem jak pro jedince, tak pro společnost.

V dnešní době došlo v životě mládeže ke změnám trávení volného času z důvodu koronavirové pandemie, kdy došlo nejprve k omezení a později k uzavření všech druhů veřejných shromáždění a aktivit souvisejících s trávením volného času. Stejně tak byly školy přesunuty na online platformy, které omezovaly jak žáky, studenty, tak rodiče. Celý volný čas byl v karanténě.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části, a to část teoretickou a praktickou. Teoretická část je zaměřena na obecnou charakteristiku volného času, funkce a způsob trávení volného času. Jsou zde i důležité pojmy jako je mládež, adolescence a vysvětlení, jakým způsobem lze volný čas trávit, kdo a jak jej ovlivňuje a celkové zhodnocení koronavirové situace.

Druhou část tvoří praktická část, kde je zahrnut kvantitativní dotazník, pomocí kterého byla provedena analýza trávení volného času u středoškolské mládeže v Trhových Svinech. Je zde obsažen hlavní cíl práce, výzkumné otázky, závěrečný výzkum a jeho vyhodnocení.

1 VOLNÝ ČAS

Pokud se podíváme na samotnou definici volného času, zjistíme, že se tímto tématem zabývala řada výzkumníků. Jedna z definic nám říká, že to „je ta část lidského života, která je odlišná od pracovní doby a také některých částí mimopracovní doby: zpravidla se odečítá doba, kterou „ztrácíme“ cestou do práce a z práce, uspokojováním biologických potřeb (zejména spánku a přijímání potravy), vykonáváním domácích prací a osobní hygienou. Volný čas slouží obnově pracovní schopnosti, překonání únavy a vyvážení jednostrannosti zaměstnání. Umožňuje lidem kulturní rozvoj a obohacení, rozvíjení osobnosti“ (Čáp, Mareš, 2007, s. 291).

Z hlediska sociologických kritérií je volným časem čas, v němž jedinec svobodně na základě svých zájmů, nálad a pocitů volí svou činnost. „Jedná se o tu část mimopracovního, mimoškolního času, která zbude po zabezpečení individuálních a rodinných, existenčních a biologických potřeb“ (Sak, Saková, 2004, s. 59).

S volným časem se setkáváme již při vstupu do školy. Tento volný čas bývá rozsáhlý a organizují ho dospělí, ti mají nad ním dohled, který je nutný, aby nedocházelo k nevhodnému trávení volného času. V období dospívání dochází k hledání vlastní identity a sebeuvědomování, se snahou o samostatnost. V dospělosti nabývá problematika volného času na individuálnosti, kdy je determinována osobností a společensko-ekonomickou situací.

Volný čas je čas, ve kterém se můžeme věnovat činnostem, které máme rádi, baví nás, můžeme a chceme je dělat. Je to část dne, kterou si člověk vymezí tak, že jej může trávit podle sebe. Volný čas slouží k načerpání energie, regeneraci sil a překonání únavy, rozumíme jím tedy dobu odpočinku, zábavy a rekreace.

Problematikou volného času se zabývá velké množství autorů, jejichž názory se prolínají a překrývají, ale také odlišují. V odborné literatuře existuje mnoho definic volného času, ve kterých lze nalézt různá vymezení, kdy např. Vážanský, (2001) ve své publikaci píše, že se jedná o časový prostor, který člověku umožňuje svobodnou volbu činností, kdy si člověk vybírá činnost nezávisle na společenských povinnostech, vykonává ji tedy dobrovolně a tato činnost mu poskytuje uspokojení a příjemné zážitky.

Jak uvádí Spousta (1994, s. 62), „volný čas je komplexem aktivit mimo pracovní, rodinné a společenské závazky, jimiž se jedinec zabývá ze své vůle, aby si buď odpočinul, pobavil se nebo svobodně zdokonaloval svou tvůrčí kapacitu.“ Autor uplatňuje také pojem čas polovolný, kam se řadí manuální činnosti prováděné napůl ze záliby a napůl utilitárně, převážně na zahrádce nebo v domácí dílně.

Přesněji definuje volný čas francouzský sociolog J. Dumazedier (in Knotová, 2011), který uvádí, že se jedná o „souhrn činností, které člověk může dělat úplně dobrovolně, proto, aby si odpočinul, nebo aby se pobavil, nebo rozvinul své znalosti..., dobrovolnou společenskou činnost nebo své tvořivé schopnosti potom, co se osvobodil od pracovních, rodinných a společenských závazků.“ Volný čas je svobodnou volbou a osvobozuje od primárních povinností spojených se sociálními institucemi (práce, rodina, občanské, duchovní). Pokud se volnočasové aktivity stanou profesionální povinností, změní se podstata činnosti, přestává být svobodně volená, i když obsah činnosti se nemění.

Většina autorů mají na volný čas stejný nebo podobný náhled, např. Hájek (2004, s. 28) vymezil volný čas jako „dobu, která člověku umožňuje svobodnou volbu činnosti. Každý si tuto činnost volí sice omezeně, avšak není omezován osobními či společenskými povinnostmi (i ty však mohou být mnohdy součástí volného času třeba jako společenské kontakty), vykonává ji dobrovolně a má z ní příjemné zážitky a pocit uspokojení.“

Hofbauer (2004, s. 13) definuje volný čas, jako „čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.“

Dále Hájek a kol. (2008, s. 10) vymezují volný čas jako „část lidského života mimo čas pracovní (návštěva školy a pracovní proces) a tzv. čas vázaný, který zahrnuje biofyzilogické potřeby člověka (spánek, jídlo, osobní hygienu), chod rodiny, provoz domácnosti, péči o děti, dojíždění za prací a další nutné mimopracovní povinnosti.“ Je také dobou pro seburčující a sebeutvářející činnosti, kterými jsou: odpočinek a zábava, rozvoj zájmové sféry, zlepšení kvalifikace, účast na veřejném životě.

Podle Pávkové a kol. (2008, s. 13) je volný čas „doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a

uvolnění.“ Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže (podle Úmluvy o právech dítěte je dítětem jedinec mladší 18 let a mládeží je věková skupina 18 – 26 let) je to, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování. Děti ještě nemají zkušenosti, nedovedou se orientovat v oblastech zájmových činností, potřebují citlivé vedení. Podmínkou účasti je nenásilné vedení, pestré a přitažlivé nabízené činnosti a jejich dobrovolná účast. Míra ovlivňování volného času závisí na věku, mentální i sociální vyspělosti a charakteru rodinné výchovy. Na mnoho výchovných možností při využívání volného času poukazuje také Čáp (1993), kdy vedle odpočinku, zábavy a kompenzace jednostranných učebních činností zde vidí příležitost:

- k poznání různých druhů činností a oblastí života společnosti (příprava pro povolání a účast člověka na životě společnosti)
- k formování dovedností, vědomostí a schopností, zájmů, volních i dalších rysů v zájmových činnostech
- k tomu, aby se mladiství naučil pro další období života vhodně využívat volný čas (upevnění zdraví a rozvinutí osobnosti), která je hlavním kritériem volného času a kterou můžeme charakterizovat dle Spousty (1994) do výchovných cílů:
 - fyzického a psychického zdraví
 - aktivního sociálního přizpůsobení
 - seberealizace (sebeaktualizace)
 - tvořivosti
 - adekvátní sebekontroly.

Pojetí volného času definuje ve své publikaci Kaplánek (2017) čtyřmi způsoby:

- volný čas je čas, který zbývá po odečtení času věnovanému určitým způsobem definovaným činnostem (práce, škola či jiné povinnosti, nutné samoobslužné činnosti, spánek apod.)
- činnost ve volném čase, náplň volného času či způsob trávení/prožívání volného času
- přínos volnočasových aktivit (rekreace a podpora zdraví, vliv terapeutických přístupů využívajících pobyt v přírodě při práci s rizikovou mládeží)

- zaměřování se na prožívání volného času nebo individuální volnočasovou aktivitu bez ohledu na sociální kontext.

S pojmem volný čas jsou podle Vážanského (2001) spojeny nejen časové, ale i obsahové aspekty. Autor také vymezil dva hlavní směry v chápání termínu volný čas:

- negativní pojem (zde znamená volný čas zbývající dobu z celkového denního průběhu, která zbývá po pracovním nebo studijním čase, úkolech v domácnosti a uspokojení fyziologických potřeb)
- pozitivní pojem (volný čas je jako disponibilní časový prostor, v němž by mohl volný čas pro jedince znamenat svobodu. Je dobou, kde se jedinec může nezávisle na povinnostech výhradně svobodně realizovat a dělat to co ho baví a není k ničemu nucen).

Trávení volného času, ovlivňují rodinné, sociální a ekonomické podmínky. Mnohem více, pokud jsou tyto podmínky narušeny a ovlivňují děti a mládež, která nemá možnost je vlastními silami změnit. Prostředí kde mladí hledají, jak trávit volný čas, se může stát rozvojem nevhodného trávení volného času, nežádoucích a patologických jevů. Prevencí je vhodný výběr volnočasových aktivit. Dnes již existuje mnoho volnočasových aktivit a programů, kde si každý může vybrat to, co ho zajímá a dělá mu radost. Efektivní využívání volného času by mělo být nezbytnou součástí moderní společnosti a života každého jedince, především dětí.

1.1 Funkce volného času

Funkce volného času jsou vymezovány podle významu pro jednotlivce i společnost. Některé funkce jsou vymezením významu volného času, jiné tvoří návody k tomu, co a jak podpořit a zlepšit z hlediska působení volného času. Jednotlivé funkce se vzájemně doplňují nebo nahrazují.

Mezi nejčastější funkce volného času patří odpočinek, rekreace a regenerace sil. Volný čas naplňují i další funkce, jako je pocit příslušnosti, prospěšnosti, rozvoj

individuality, omezení negativních zážitků, podněcování tvořivosti či psychická hygiena. Podle Vážanského (2001) v současné době převládá funkce rekreačně-kompenzační.

„Volný čas má ve vztahu k jedinci především funkci relaxační, rekreační a rozvojovou. Tím se však funkce volného času nevyčerpávají. Volný čas, resp. úhrn reálných a duchovních aktivit lidí, plní řadu funkcí ke společenskému systému“ (Sak, 2000, s. 132). S tímto tvrzením souvisí i tvrzení několika autorů, např. Hofbauer (2004), podle kterého jsou hlavními funkcemi:

- odpočinek (regenerace pracovní síly)
- zábava (regenerace duševních sil)
- rozvoj osobnosti (spoluúčast na vytváření kultury)

Jako své základní funkce vymezil Kraus a kol. (2006):

- odpočinková (relaxační, regenerační)
- zábavní (kompenzační)
- kultivační (rozvoj osobnosti)

Dalším autorem, je francouzský sociolog J. Dumazeider (in Knotová, 2011), který dospěl k rozlišení na tři vzájemně se prolínající funkce volného času, existující v střídané míře ve všech činnostech všech lidí:

- odpočinek (volný čas má sloužit k zotavení, reprodukci pracovní síly, osvobozuje od únavy, odstraňuje fyzické nebo psychické napětí)
- rozptýlení (volný čas nabízí zábavu, kompenzaci nebo únik od monotónní práce, nebo únik do fiktivních činností v imaginárním světě)
- rozvoj (volný čas podporuje rozvoj osobností mj. prostřednictvím činností v kreativních, kulturních a společenských sdruženích)

Autory, vycházející ze shodného, širokého základu, odlišující se pouze mírou konkretizace základního pojmu, o kterých se zmiňuje ve své publikaci Hofbauer (2004),

jsou např. německý pedagog volného času Horst W. Opaschowski, který považuje za základní funkce:

- rekreaci (zotavení a uvolnění)
- kompenzaci (odstraňování zklamání a frustrací)
- výchovu a další vzdělávání (učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení)
- kontemplaci (sociální kontakty a partnerství)
- participaci (podílení se, účast na vývoji společnosti)
- integraci (stabilizace života rodiny a vzrůstání do společenských organismů)
- enkulturaci (kulturní rozvoj sebe samých, tvořivé vyjádření prostřednictvím umění, sportu, technických a dalších činností)

Roe Sue, francouzský sociolog volného času, jako jeho funkce uvádí:

- psychosociologickou (uvolnění, zábava, rozvoj)
- sociální (socializace, symbolická příslušnost k některé sociální skupině)
- terapeutickou (zdravotní, smyslový rozvoj, prevence chorob, zdravý životní styl)
- ekonomickou (pozitivní vliv na uplatnění člověka v profesní činnosti, výdaje účastníků vynakládané na aktivity volného času, pojetí volného času jako prožívání, anebo pouhé spotřeby vedoucí k odcizení)

Vážanský a Smékal (1995, s. 26) ve své publikaci zmiňují autora Havighursta, který se domníval, že se „volný čas musí starat o účast na sociálním životě, poskytovat možnosti k zajímavému prožití a tvůrčímu vyjádření osobnosti, dbát na pravidelné a rutinní utváření životních činností jedince a současně být zdrojem úcty k sobě samému i respektování ostatních.“ A autora Kaplana, který tvrdil, že volný čas má přispívat k pocitu „nějak k něčemu patřit“, rozvíjet vědomí vlastní individuality, zprostředkovat různé individuální funkce a uvést je v soulad, být společností i jedinci prospěšný, neumožňovat negativní zážitky a podněcovat tvůrčí síly v člověku.

Čech (2007) ve své publikaci jako jeho funkce volného času uvádí:

- kompenzačně-rekreační (uspokojení potřeb opozitní aktivity, zotavení organismu, oddych a odpočinek, navození kontaktů)

- terapeutické (uvolnění napětí, duševní rovnováha, regenerace celé osobnosti, zbavení se špatné nálady, zmírnění deprese, strachu, očista a regenerace)
- formativně-výchovné (zprostředkování společenské zkušenosti, mobilizace nových sil, obohacení poznání a nazírání na svět, rozšíření obzoru, porozumění a uznání)
- kreativní (pozitivní mezilidské vztahy, vzájemné porozumění, zprostředkovávání nové aktivity, otvírání nových obzorů, kultivování vztahu ke kráse, zkrášlování sebe a životního prostředí)
- axiologické reprezentace společenské, ekonomické a duchovní hodnoty, hlubší sebezpoznání, vypovídání o životním stylu, kvalitě vlastního života a jeho hodnocení)

Zajímavé a inspirující funkce volného času zmiňuje také Kratochvílová (in Knotová, 2011), která uvádí, že hlavním kritériem je výchovný význam činností. Jejými základními funkcemi jsou funkce: zdravotně-hygienická, seberealizační, formativně-výchovná, socializační a preventivní. Dále autorka Filipcová (in Knotová, 2011) vymezila následující funkce volného času: odpočinek a rekreace, kompenzace jednostranné zátěže, informace a orientace. Připomíná, že rozdělení funkcí volného času je pouze teoretické, ve skutečnosti se jednotlivé funkce prolínají, případně některá funkce v určitých situacích může převládat.

„České oficiální dokumenty za funkce volného času pokládají relaxaci, regeneraci, kompenzaci, sociální prevenci a výchovu“ (Hofbauer, 2004, s. 15).

Tak jak se mění zájmy a volnočasové aktivity v průběhu vývoje člověka, mění se i funkce volného času. Některé dominují jen v určitém období, jiné udržují postavení ve všech etapách. Rozhodující je charakter aktivit, kterými je volný čas naplněn. Naprostá většina všech funkcí je pozitivně přínosná jak pro aktéra samotného, tak pro danou společnost.

2 MLÁDEŽ

Mládež lze definovat jako věkovou skupinu, která je vymezena jakýmsi překlenovacím obdobím mezi dětstvím a dospělostí, v němž je završen fyzický, ale především psychosociální vývoj včetně profesní přípravy (Smolík, 2010). Charakteristiku mládeže prezentuje i Bílá kniha o mládeži, kterou ve své publikaci uvádí Kraus a kol.(2006):

- doba mládí se prodlužuje. Je třeba si uvědomit, že bohatá země umožňuje dlouhou dobu dospívání a vytváří tím ovšem současně i předpoklady pro vzrůst deviantního chování. V chudých společnostech děti začínají okamžitě pracovat a život se stává bojem o přežití
- život neprobíhá přímočaře. Přináší vyšší nároky ve všech oblastech a nové druhy překážek. Prohlubuje se kvantitativní nerovnováha mezi mladými a staršími věkovými skupinami. Dochází ke kulturním změnám ve vztahu střední generace k mladým lidem. Dospělí se často chtějí mládeži přiblížit
- kolektivní modely jednání ztrácejí na významu. Proto se jeví jako nutné zapojovat mládež jako aktivního partnera do života a využívat k tomu všech příležitostí

Mládež je období poměrně dlouhé a složité, je to proces vývojových změn jedince, vedoucí k postupné proměně objektu společenské péče ve společenský subjekt. K mládí patří také proces individualizace, který je snahou jedince o co největší odlišení od ostatních, hledání vlastního způsobu života.

Hlavními charakteristikami mládeže, odlišující jí od dospělé populace jsou:

- měnící se závislost na rodině, postupné osamostatňování
- intenzivní příprava na profesi, dokončení volby povolání a stabilizace v něm
- specifický způsob života, zdůrazňující aktivity ve skupinách vrstevníků (party), převaha zábavných činností (diskotéky, sport)
- zvláštní psychické rysy a radikalismus postojů, zvýšená kritičnost a morální citlivost

Mládež tvoří jedinci sociálně ještě nezralí, kteří zatím nezastávají všechny role dospělých. Na plnění těchto rolí se teprve připravují.

Celé toto období mládeže rozdělil Kraus a kol. (2006) do tří etap:

- v první opouštějí chlapci a dívky dětské školní kolektivy, rozhodují se o profesní dráze, procházejí počátky profesní přípravy. Jedná se o období, které tráví na středních školách různého typu.
- další období je charakterizováno postupným zaujímáním formálních i neformálních rolí dospělých, pokračováním ve studiu na vysokých školách, část se postupně začleňuje do pracovního procesu. V této fázi dochází ke značné diferenciaci
- ve třetí etapě je již většina začleněna do pracovního procesu, navazuje vážnější vztahy, část začíná žít vlastním rodinným životem a začíná se také zapojovat do veřejného života.

Mládež je spojována se dvěma kategoriemi, kterými jsou pubescence (dospívání) a adolescence (mládí).

2.1 Charakteristika období adolescence

Termín adolescence je odvozen z latinského slova *adolescere* (dorůstat, dospívat, mohutnět). Označení adolescenti (typické pro psychologii) se pak volně v českém jazyce zaměňuje s pojmem dospívající či dorost (v lékařství) a rovněž s širším označením mládež (typické pro sociologii či pedagogiku), (Macek, 2003).

Adolescencí je označováno období mezi dětstvím a dospělostí. Časově vyplňuje především druhé desetiletí života a je datována od 10 do 20 let. Hlavním zájmem se zde stává sám adolescent, zaměřující se na vlastní tělo, které se mění. S touto změnou souvisí také změny v životním stylu, úpravě zevnějšku a oblečení, kdy tímto způsobem sděluje svému okolí, kým se cítí být. Adolescenti mají tendenci zbavit se co nejdříve dětských atributů a sociální podřízenosti, nejsou ani dětmi, ani dospělými. Děti být nechtějí, ale k dospělosti mají rozporný vztah. Usilují o svobodu, ale o zodpovědnost

nestojí. Touží po soukromí, snaží se osvobodit od „pout“ rodiny, aby jiná ve vrstevnické skupině, v přátelském nebo později párovém vztahu přijal. Řeší problémy své identity, „hledá vlastní já“, převažuje individualizace, snahy o autonomii, vlastní volby, interpretace hodnot a norem, vytváření na dospělých nezávislých vztahů. V mládí se uvědomování sebe mění v sebeurčení (Havlík, Kořá, 2011, s. 55).

Období adolescence vymezila Vágnerová (2012) do dvou fází:

- raná adolescence (označována jako pubescence, která zahrnuje prvních pět let dospívání. Je časově lokalizována přibližně mezi 11. – 15. rok. Nejnápadnější změnou je tělesné dospívání, spojené s pohlavním dozráváním, tj. pubertou. Mění se zevněšek dospívajícího a v rámci celkového vývoje dochází ke změně způsobu myšlení a emočnímu prožívání. Pubescent se začíná osamostatňovat z vázanosti na rodiče, význam pro něj mají vrstevníci, s nimiž se ztotožňuje. Pro toto období je důležité přátelství, první lásky a počáteční partnerské vztahy. Pubescenti usilují o odlišení se od dětí a dospělých prostřednictvím úpravy zevnějšku, životního stylu, zájmů, hodnot apod. Důležitým mezníkem je ukončení povinné školní docházky a diferenciací dalšího profesního směřování, které určuje budoucí sociální postavení dospívajících).
- pozdní adolescence (zahrnuje dalších pět let života. Vstup do této fáze je biologicky vymezen pohlavním dozráváním. Je dobou komplexnější psychosociální proměny, mění se osobnost i společenské pozice. Důležitým mezníkem je ukončení profesní přípravy, následované nástupem do zaměstnání nebo pokračování ve studiu. Rozvíjejí se vztahy s vrstevníky, hlavně v oblasti partnerství. V 18 letech dosahuje adolescent plnoletosti, kdy už je zodpovědný za své jednání. Smyslem pozdní adolescence je poskytnout jedinci možnost, aby porozuměl sám sobě, zvolil si, čeho chce dosáhnout a osamostatnil se).

V období adolescence dochází ke komplexní proměně osobnosti ve všech somatických, psychických i sociálních oblastech. Mnohé změny jsou podmíněny biologicky, ale vždy je ovlivňují psychické i sociální faktory, s nimiž jsou ve vzájemné interakci. Průběh dospívání je závislý na kulturních a společenských podmínkách.

Dospívání představuje specifickou životní etapu, která má svoje typické znaky v rámci životního cyklu a svůj objektivní i subjektivní význam. Podle Vágnerové (2012, s. 367) „je to období hledání a přehodnocování, v němž má jedinec zvládnout vlastní proměnu, dosáhnout přijatelného sociálního postavení a vytvořit si subjektivně uspokojivou, zralejší formu vlastní identity.“

2.2 Volný čas adolescentů

Kvalitně strávený volný čas je přínosem jak pro jedince, tak pro společnost. Během života vstupujeme do prostředí, kde se účastníme volnočasových aktivit a získáváme tím zkušenosti. Volnočasové aktivity jsou významným činitelem rozvoje osobnosti, podílí se na vytváření hodnotového systému dětí i dospělých, vytváří a ovlivňují sociální vztahy, sociální interakci a komunikaci. Mnohé aktivity podporují zdraví, tělesný vývoj a zdravý životní styl. Uskutečňováním zájmů a aktivit si ověřujeme vlastní síly a dovednosti. Získáváme tím novou, rozšiřující se možnost učinit z nich významnou a trvalou součást života.

Prostředí, ve kterém mládež tráví volný čas, je velmi různorodé. Volný čas lze trávit individuálně jako aktivní, hodnotný, organizovaný čas v institucích, mezi které patří např. občanská sdružení dětí a mládeže, tělovýchovné spolky, školní družiny, školní kluby, domy dětí a mládeže, sportovní a kulturní organizace. Tyto organizace mají vliv na rozvíjení zájmů, plánování určitých akcí, poznávání nových lidí, ale hlavně vedou mládež ke smysluplnému a vhodnému využití volného času. Zájmová činnost je základním obsahem nabídky zařízení výchovy mimo vyučování, které naplňují volný čas dětí a mládeže a vychovávají k jeho využití. Tyto činnosti se mohou podle Hofbauera (2004) nabízet jako:

- zájmová činnost pravidelná (uskutečňuje celoročně v pravidelných intervalech a je pod vedením kvalifikovaného vedoucího. Jejím cílem je osvojit si nové vědomosti, dovednosti a prohloubit kladný vztah k předmětu zájmu. S výsledky činnosti jsou seznámeni rodiče formou výstavy, vystoupení, přehlídky, sportovní akce. Tato činnost je zakončena osvědčením).

- zájmová činnost příležitostná (tato činnost je časově ohraničena, přímo řízena pedagogem s účastí mládeže. Do této činnosti se zahrnují jednorázové, rekreační, sportovní, oddechové a vzdělávací aktivity. Mohou probíhat kdekolí formou přednášek, soutěží, sportovních turnajů a závodů, koncertů, přehlídek umělecké tvořivosti, divadelních představení, exkurzí, výletů, zájezdů, příměstských táborů a dalšími způsoby prázdninových činností).

Volný čas adolescentů je ovlivněn sociálním prostředím, vliv na něj mají rodiny, party, vrstevníci. Právě v tomto období dochází ke změnám řízení volného času, který postupuje od rodiny k vrstevníkům. Rodiče mohou sloužit dětem jako pozitivní nebo negativní vzory. V tomto období narůstá vliv vrstevníků a mladí, u kterých se rodiče málo zajímají, jak tráví volný čas, se mohou dostat do vlivu nežádoucí skupiny vrstevníků, kteří inklinují k sociálně patologickým jevům, jako jsou záškoláctví, šikana, delikvence, kriminalita, drogy (především alkohol a tabák), gamblerství a tím vzniká pasivní, neorganizovaný volný čas, pro který vymezil Hofbauer (2004) činnost pojmenovanou jako:

- spontánní činnost (ta se uplatňuje individuálně nebo ve skupině. Je ovlivňována výchovně a pedagogicky nepřímo, kdy pedagog, pokud se v činnosti nachází, vystupuje jako rádce, konzultant nebo motivující činitel zajišťující bezpečnost účastníků. Jsou to aktivity, které si volí jedinec sám a jsou realizovány na otevřených hřištích, sportovištích, v čítárnách, knihovnách atd. Jsou přístupné všem zájemcům a nemají stanoven čas začátku ani konce).

Adolescenti si výrazně rozšiřují svojí oblast, zejména ve volnočasových aktivitách, mají svá oblíbená místa, kde se schází, ale i obchody, kina, restaurace, diskotéky a sportovní stadiony. Jsou to místa, kam nechodí s dospělými, jsou to jejich taková teritoria, kde tráví volný čas povětšinou živelně bez smysluplného cíle. Tato skupina mládeže tráví svůj volný čas většinou nahodile ve skupinách vrstevníků, kteří se systematicky žádné činnosti nevěnují, a proto zažívají nudu. Tu často zahánějí právě činnostmi, které nejsou společensky žádoucí. Trávení pasivního volného času bývá

důsledkem špatného pedagogického působení rodiny, vlivu vrstevnické skupiny nebo tělesného, mentálního a sociálního handicapu. Způsob využívání volného času je jedním z ukazatelů životního stylu a souvisí se způsobem života jedince.

Trávení volného času adolescentů závisí na možnostech města, nabídkách škol, institucí a zařízení pro volný čas, na dostupnosti sportovišť apod. „Jestliže společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, urychlí tím rozvoj obecných i specifických schopností mladé generace a potlačí rozvoj negativních sociálních rysů. Ve sféře volného času se rozhoduje o rozvoji talentu mladého jedince a naplnění jeho potřeb a zájmů a na druhé straně se tlumí tendence k negativnímu sociálnímu zrání“ (Sak, 2000, s. 131). Stejného názoru je i Pávková a kol. (2008, s. 14), která tvrdí, že „děti mají relativně hodně volného času“ a společnost by měla mít zájem na tom, jak děti svůj volný čas tráví. Právě kvalitní výchova dětí ve volném čase má výrazný preventivní význam.

3 ČINITELE OVLIVŇUJÍCÍ VOLNÝ ČAS MLÁDEŽE

Zvolený způsob trávení volného času významně ovlivňuje celkové utváření osobnosti ve všech jejích dimenzích. Podílí se na rozvíjení jeho fyzických a psychických vlastností a dovedností, obohacuje jeho vědomosti, rozšiřuje myšlenkový obzor, zdokonaluje způsoby jeho chování, jednání, postoje a formy uspořádání jeho vztahů k ostatním lidem.

Trávení volného času mládeže ovlivňuje několik činitelů. V první řadě se jedná o rodinu, která má největší vliv, poté vrstevnické skupiny, škola, média a v dnešní době i covid-19.

3.1 Rodina

Ve volném čase dětí a mládeže hraje velkou roli rodina, a to jako nejpřirozenější skupina ve společnosti a jako časově první výchovné prostředí.

Rodina je nejen biologicky významná pro udržení lidstva, ale je také základní jednotkou každé lidské společnosti. Je to primární skupina, v níž se od narození formuje osobnost dítěte, které v ní prožívá všechny fáze svého života. Rodinu definují Jedlička a kol. (2004, s. 38) jako „tradiční společenství osob, které lze najít v nějaké podobě v každé známé kultuře,“ a která slouží jako zprostředkující skupina mezi jedincem a společností.

Přesnější definici použil sociolog A. Giddens, který rodinu vymezuje jako skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejichž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí. S jeho charakteristikou souhlasí i Vacínová a kol. (2010, s. 66), kteří definují rodinu jako „přirozené společenství osob, seskupených na základě biologické příbuznosti.“ Mezi členy rodiny je silná a trvalá citová vazba, která vyplývá ze vzájemné dlouhodobé interakce členů rodiny. Rodina je tak první společenskou skupinou, do které se dítě dostává, která dítěti zprostředkovává první sociální zkušenost.

Rodina je pro dítě prvotním a rozhodujícím prostředím, se kterým se setkává, a proto zaujímá důležitou úlohu v primární socializaci, probíhající od narození do nástupu dítěte do školy. Velkou úlohu zde hraje spontánní, ale přitom včtivě kultivovaná živelnost, láskyplnost vztahů a prožitek domova (Helus, 2015). Rodina předurčuje osobní

vývoj dítěte, jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Orientuje ho na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje mu určitý typ podpory. Rodina dítě uvádí do příslušného kulturního prostředí, v němž vyrůstá, a které je ovlivňuje tradicemi a kulturou. Rodinní příslušníci jsou od počátku vzorem chování, dítě se od nich učí orientovat se ve společenském prostředí (Procházka, 2012). Dítě se tak prostřednictvím rodičů učí rozpoznávat vhodné a nevhodné chování. Tímto způsobem rodina osobitě zabarvuje to nejpodstatnější, co dítěti předává, a to sociální dovednosti, bez kterých se v dospělosti neobejde (Matoušek, 1997). V tomto smyslu se jedná o socializační funkci rodiny. Dalšími funkcemi rodiny, které uvádějí Havlík, Koťa (2011) je biologická a reprodukční funkce (včetně funkce ochranné), emocionální funkce a ekonomická funkce.

Realizace všech funkcí má zásadní význam pro zdravý vývoj dítěte, pro jeho úspěšnou socializaci. Některé se vážou převážně jenom na určitý věk, jiné mají trvalou platnost. Všechny dohromady vytvářejí podobu rodiny. Rodinné fungování je způsob, jakým plní rodina své funkce, ty Sobotková (2007) vypočítává takto:

- začlenění jedince do rodinné struktury (poskytuje pocit sounáležitosti, ovlivňuje osobní identitu, smysl a zaměření života)
- ekonomická podpora (zajišťování základních i rozvojových potřeb členů rodiny)
- péče, výchova, socializace (umožňuje fyzický, psychický, sociální a duchovní vývoj dětí i dospělých, zprostředkuje sociální normy a hodnoty)
- ochrana zranitelných členů (mladých, nemocných, handicapovaných, starých či na ostatních nějak závislých, aj.)

Postavení rodiny ve společnosti a její význam pro společnost i pro jedince se opírá o fakt, že rodina naplňuje široké spektrum funkcí. Jednotlivé funkce jsou úzce propojené a jsou základem prožívané rodinné harmonie nebo disharmonie (Procházka, 2012). Dle Heluse (2015) plní rodina těchto deset funkcí:

- rodina uspokojuje základní, primární potřeby dítěte v raných stádiích jeho života (jídlo, pití, spánek, hygiena, pohyb atd.)

- rodina uspokojuje závažnou potřebu přináležitosti dítěte (domov, jistota, láska, mezilidské vztahy)
- rodina skýtá dítěti prostor pro aktivní projev, seberealizaci a součinnost s druhými
- rodina uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení (vede dítě k chápání hodnot předmětů a tudíž i pravidel k jejich požívání a udržování v pořádku)
- rodina určuje prvopočáteční prožitek sebe sama (pohlavní/genderový obsah a vzor)
- rodina skýtá dítěti bezprostředně působící vzory a příklady
- rodina v dítěti zakládá, upevňuje a dále rozvíjí vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty, jako samozřejmou součást života
- rodina otvírá dítěti příležitost vejít do mezigeneračních vztahů a tím proniknout do chápání lidí různého věku, různého založení a postavení
- prostřednictvím rodičů, prarodičů, sourozenců a dalších příbuzných a přátel rodina navozuje v dítěti představu o širším okolí, o společnosti a světě
- rodina je dětem a dospělým prostředím, kde se mohou svěřit, očekávat vyslechnutí, radu a pomoc, rodina je útočištěm v situacích životní bezradnosti

V dnešní době však nabyly velkého významu a důležitosti dvě funkce, které jsou dnes pro rodinu základní a rozhodující, a to přinášet citové uspokojení všem členům rodiny a připravit děti pro život v dané společnosti. Záleží hlavně na tom, ne co říkáme, ale jak se chováme, jakými vskutku jsme (Matějček, Dytrych, 1999).

Rodina je také prvotním prostředím pro rozvíjení volného času, kde hraje velikou roli, a to jako nejpřirozenější skupina ve společnosti a jako časově první výchovné prostředí dítěte. Činnosti, které si dítě vybírá, jsou dány jak množstvím volného času, osobnostními předpoklady dítěte, tak i tím jaké hodnoty rodina uznává jako důležité, finančními možnostmi rodičů, jejich představami, jak by mělo dítě volný čas trávit. Žádoucí je aktivní zájem každé rodiny o to, aby její děti mohly svůj volný čas prožívat bohatě, smysluplně a dobrovolně.

Rodina jako realizátor volnočasových aktivit může svoje děti učit přistupovat k volnému času aktivním a tvůrčím způsobem. Ve spojitosti s rodinou lze podle Hofbauera (2004) pozitivního volného času dětí dosáhnout a uskutečnit ho:

- nápodobou a reprodukcí (pozitivní příklad chování rodičů, účast dětí na aktivitách rodiny, společenských hrách, domácích zábavách, kulturních zařízeních, vycházkách, výletech, pobytu v přírodě, atd.)
- uskutečňováním individuálních a společenských zájmových činností (slouží k upevnění vztahů mezi rodiči a dětmi)
- citlivým sledováním a reagováním na potřeby, zájmy a nadání dítěte (dítě si činnost samo vybere nebo ho při výběru aktivity vybídnou a podpoří rodiče)

Dítě přejímá vzory trávení volného času rodičů a rodiče jsou zodpovědní za rozvoj oblastí, v nichž dítě vyniká. Patří sem také nápodoba celkového životního stylu, který se odráží právě v trávení volného času. Situace je postavena na přirozeném převzetí rodinných vzorů v určitém období života. Způsoby realizace volného času v rodinách, se v závislosti na sociálním statusu, životním stylu a vztahu k volnočasovým potřebám dítěte od sebe odlišují.

3.2 Vrstevnické skupiny

Na trávení volného času mají velký vliv také vrstevnické skupiny, které představují přirozenou formu života dětí a mládeže. Jsou to skupiny, které podle (Krause, 2014, s. 88) charakterizuje „věková, ale taky názorová blízkost, z níž vyplývá souhlasné jednání.“ Tvoří ji mladí lidé blízkého věku a obdobného zájmu, často stejného pohlaví a blízkého sociálního statusu. „Pro mnoho dětí a mladých lidí je první, a často také jedinou formou dobrovolného sdružování neformální vrstevnická skupina“ (Hofbauer, 2004, s. 99).

Vrstevnické skupiny mají značný vliv na rozvoj osobnosti, a to v pozitivním nebo negativním smyslu. Patří ke skupinám, s nimiž se jedinec identifikuje nebo by rád identifikoval, proto přebírá jejich normy chování, postoje a hodnoty. Vyznačují se také bezprostředními kontakty a silným pocitem příslušnosti ke skupině. Podle Krause (2014) lze uvažovat o dvou funkcích těchto skupin:

- příslušníci mají možnost v nich ukázat, co se naučili tím, že se účastní života dospělých
- utvářením vrstevnických skupin jejich členové rozvíjejí samostatné úskalí a uskutečňují své cíle

Děti i mladiství se vyvíjejí jako sociální bytosti kontaktem s osobami v nejbližším sociálním okolí. Vrstevnická skupina, v níž se má jedinec úspěšně realizovat, musí disponovat takovými charakteristikami, aby se k ní „jedinec hlásil, toužil se stát jejím členem a uspokojoval si zde své potřeby“ (Procházka, 2012, s. 118). Potřeba kontaktu a přijetí vrstevnickou skupinou je jednou z nejvýznamnějších potřeb dětí školního věku. Vrstevníci uspokojují mnohé potřeby, některé z nich vyjádřila ve své publikaci Vágnerová (2012):

- potřeba citové jistoty a bezpečí (emoční opora v různých situacích)
- potřeba učení (dítě se ve skupině učí jiným způsobům chování než pod vlivem dospělých)
- potřeba sebeuplatnění (vrstevníci představují rovnocennou referenční skupinu, sami se motivují k výkonu, ale činí tak jiným způsobem než dospělí)

Vrstevníci hrají v životě každého člověka významnou roli. Poskytují mladistvému získání zkušenosti v interakci a komunikaci s osobami, které mu nejsou nadřazeny jako rodiče a učitelé. Mladistvý se učí komunikaci s osobami různých názorů, prosazovat určitý názor, řešit konflikty, diskutovat, vyjednávat, hledat kompromis, bránit se a vyrovnávat se s nespravedlností a nezdarem.

Skutečné vrstevnické skupiny začínají fungovat většinou až v průběhu školní docházky, kdy v tomto období mají významný socializační vliv. Umožňují rozvoj různých kompetencí, vlastností, obvykle jiných, než na jaké kladou důraz dospělí. Aby dítě bylo skupinou akceptováno, musí přijmout její pravidla. Dítě zde získává jiné zkušenosti než se sourozenci. Může si samo vybrat kamarády, s nimiž lze sdílet zážitky ze hry nebo ze školy. Pozitivně zaměřené vrstevnické skupiny se věnují společným hrám, soutěžím,

sportování, zábavě nebo „objevování“ svého okolí a svým členům umožňují vstupovat do vzájemné komunikace. Stanovují si jednoduché cíle, mají různý stupeň soudržnosti i délku trvání a postrádají pevnou organizační strukturu (Hofbauer, 2004, s. 99).

„Vrstevnícké skupiny mládeže se od dětských liší.“ Projevuje se v nich už postupné vymaňování jejich příslušníků z pout přímé kontroly dospělých. Skupiny jsou pro ně prostředkem, kterým manifestují svou touhu po samostatnosti a dospělosti. Z osobnostní nevyhraněnosti pak často vyplývá silná konformita, která v těchto skupinách vládne a jež se týká všech stránek jejich života, tedy oblékání, vyjadřování, hodnotové orientace, vztahu k tradicím, dodržování rituálů apod. (Kraus, 2014, s. 89).

Vrstevnícké skupiny vznikají nejprve v místě bydliště, později se dosah působení zvětšuje. Rozlišují se podle velikosti nebo struktury, z hlediska pohlavní, sociální, náboženské, ale třeba i politické příslušnosti. Důležitými znaky jsou podle Krause (2014, s. 89) „cíle a normy, kterými se členové skupiny řídí, a hodnoty, které vyznávají.“ Z tohoto hlediska se cíle pohybují na škále od pozitivních až po asociální nebo antisociální.

Za vrstevnícké skupiny považujeme ty, které vznikají spontánně, přirozeně a mají neformální charakter. Příslušnost k vrstevnícké skupině poskytuje zázemí a ochranu, kompenzuje jejich sociální a citovou deprivaci, vytváření sociálních vztahů a pocitu bezpečnosti má pro jejich členy někdy stejný význam jako obsah činnosti. Pomáhá překonávat sociální izolaci a přispívá k jejich socializaci a k osvojování pozitivních hodnot. V některých případech však působí opačným směrem. „Důsledkem se tak stává antisociální a delikventní chování (bandy, gangy)“ (Hofbauer, 2004, s. 99). S ním souhlasí i Pávková a kol. (2008, s. 34), která uvádí, že „příslušnost k takovéto skupině může rozhodujícím způsobem určovat náplň volného času jedince. Některé skupiny představují rizikové prostředí spojené s řadou jevů sociální patologie (extremistické skupiny, delikventní a drogová subkultura, některé sekty, apod.), ale obecně je členství ve vrstevnícké skupině důležitým faktorem zdravého vývoje jedince.“

Tyto vrstevnícké skupiny zůstávají trvalou součástí života mladých lidí a jejich činnost se uskutečňuje převážně ve volném čase.

3.3 Škola

Vstupem do školy získává dítě na dlouhou dobu roli žáka. Do jeho života vstupují kromě rodičů i učitelé. Vzhledem k tomu, že dítě školu navštěvuje řadu let a stráví v ní část svého života je pro něj důležité dobré klima a kultura školy.

Škola je místem socializace žáků, podporujícím jejich osobnostní a sociální rozvoj a připravujícím je na život osobní, pracovní a občanský. Předává dítěti kulturní dědictví, poznatky, zkušenosti, normy chování a jednání. Ovlivňuje nejen děti, ale i celé rodiny. Po rodině se požaduje, aby respektovala začátek a konec vyučování, rozvrh hodin, rozlišení vyučovacích dnů od víkendů, svátků a prázdnin, a aby dbala na domácí přípravu dítěte. Škola naopak informuje rodinu o prospěchu, výkonech a chování dítěte.

Škola je společenská instituce, která slouží k uspokojování socializačních potřeb společnosti a jejích členů. Pomáhá žákům zpřístupňovat poznání různých oblastí. Jednak ve výuce, kde usiluje o kooperativní učení, interaktivitu a další způsoby inovace. Působí prostřednictvím učebního plánu, předmětů a osnov. A jednak prostřednictvím souběžných volnočasových aktivit. Ty jsou oproti povinnému vyučování obsahově volnější, dynamičtější a flexibilnější. Zprostředkovávají nejen poznání, ale také prožívání, sociální kontakty a praktické konání. Oproti škole působí výběrově a méně plošně. Jsou zaměřeny na osobnost dítěte a mladého člověka, méně ho zavazují a řídí, o to více podněcují a inspirují (Hofbauer, 2004). Tyto aktivity jsou provozovány ve školském zařízení, které tvoří rozsáhlou síť, a jsou součástí vzdělávací soustavy vytvářející si vlastní školní vzdělávací program. Mezi tato školská zařízení, které ve své publikaci zmiňuje Hájek (2007) patří:

- školní družina (má výchovnou, vzdělávací a rekreační funkci, je určena žákům prvního stupně základní školy, je v provozu ve dnech školního vyučování. Umožňuje odpočinkové činnosti sloužící k regeneraci sil, zájmové aktivity rozvíjející osobnost dítěte a přípravu na vyučování. Ta zahrnuje okruh činností související s plněním školních povinností. Tato příprava může být formou vypracovávání domácích úkolů, zábavné procvičování učiva formou didaktických her, a nebo získávání, dalších doplňujících poznatků při praktických činnostech).

- školní klub (má obdobnou funkci jako školní družina, je určen žákům druhého stupně základní školy, je otevřen každý den školního vyučování. Do klubu se mohou žáci přihlásit k pravidelné docházce nebo jen do některých kroužků. Pravidelná účast není pro žáky závazná. Základem činnosti jsou zájmové aktivity organizované formou různých kroužků, příležitostných akcí a aktivit i nabídkou spontánních činností. Všechny aktivity a činnosti jsou dobrovolné).
- středisko volného času (plní funkci výchovně vzdělávací a rekreační, zahrnují domy dětí a mládeže, to jsou střediska se širokou nabídkou činností a stanice zájmových činností zabývající se pouze jednou zájmovou oblastí. Činnosti jsou pravidelné, příležitostné, prázdninové a spontánní aktivity provozované na hřišti, sportovišti, herně, kavárně apod.).
- domov mládeže (je určen pro studenty středních a vyšších odborných škol, kteří jsou z velké vzdálenosti a nemohou denně do školy dojíždět. Zajišťují jim ubytování, stravování a kvalifikované výchovné působení, vede je ke vhodnému využívání volného času).
- dětský domov (je internátní výchovné zařízení pro ústavní výchovu dětí. Zajišťuje výchovnou, hmotnou a sociální péči dětem, které nemohou být ze závažných důvodů vychovávány ve vlastní rodině, nemohou být osvojeny nebo umístěny v jiné formě rodinné péče. Pečuje o děti od tří do osmnácti let. Hlavní funkcí dětského domova je příprava dětí na reálný, samostatný život. Konkrétně by je měli vychovatelé vést k snadnému zapojení se do pracovního, společenského a rodinného života. Mezi hlavní činnosti vychovatelů v dětském domově řadíme výchovu a vzdělávání, terapii, reedukaci a resocializaci většinou sociálně znevýhodněných a často obtížněji vychovatelných dětí).

Činnost školy je neobyčejně složitá a pro společnost velice užitečná. Prostřednictvím funkcí, je tato činnost legitimována na veřejnosti. Tradiční funkcí je poskytovat vzdělání žákům příslušných věkových skupin v organizačních formách podle určitých vzdělávacích programů. Škola má podle Havlíka a Koti (2011) ještě několik dalších funkcí:

- výchovná funkce (je součástí socializačních procesů, spočívá v převodu kulturních vzorců chování a hodnot)

- vzdělávací funkce (je realizována procesy, v jejichž průběhu si lidé osvojují obsahy kultury)
- kvalifikační funkce (je naplňována získáním potřebné míry znalostí a rozvíjením schopností a dovedností požadovaných pro výkon v zaměstnání).
- integrační funkce (naplňuje škola tím, že podporuje vytváření postojů a dovedností umožňující sociální styk a komunikaci ve škole i v sociálním životě. Tato funkce je také naplňována tím, že se žáci učí respektu, učí se druhé odhadovat, rozumět jim a navazovat s nimi vztahy a komunikaci)
- selektivní (je prováděna na různých úrovních školství. Probíhá již na počátku školní docházky a potom při jakémkoli přechodu mezi jednotlivými vzdělávacími stupni. Tuto funkci také naplňují vysvědčení a diplomy)
- ochranná funkce (je zakotvena i v zákonech a je považována za samozřejmou. Jde o ochranu a zneprístupnění důvěrných informací o studujících a také o ochranu před sociálně-patologickými jevy atd.)
- resocializační funkce (dítě si osvojuje pravidla života ve společnosti výchovou, nápodobou, identifikací, vlastním stylem či s vrstevníky)

Pro mnohé adolescenty je důležité dosáhnout nějakého vzdělání, proto je škola z hlediska budoucnosti důležitým činitelem. Určitá část mládeže, ale další vzdělávání odmítá nebo na něj rezignuje, a tím se vzdává i lepší sociální pozice. Tito jedinci se zaměřují na jiné hodnoty, obvykle stejné, jaké uznává jejich rodina a sociální vrstva, k níž náležejí. Volí si tak jednodušší cestu k dospělosti.

3.4 Masmédia

Způsob trávení volného času mládeže je stále více spojován s médii. Média jsou obsahově univerzální, mají velkou popularitu a jsou v zásadě veřejné povahy. Způsoby předávání informací mají různé podoby. Může to být mluvená řeč a hudba přenášená rozhlasem a televizí, písemný záznam mluveného projevu, grafická sdělení (obrazem, fotografií) tisk a televize, vizuální akce, atd. Blíže se o masových mediích se ve své publikaci zmiňují Jiráková a Köpplová (2015, s. 21), kteří vychází z toho, že „média jsou součástí a iniciátorem svérázného, celospolečenského, historickým vývojem podmíněného

komunikační aktivity člověka,“ že představují svébytnou oblast sociální komunikace, v tomto případě masovou komunikaci (komunikace, na níž se podílejí tisk, rozhlasové a televizní vysílání a internet) a mediální komunikaci (jakákoli sociálněkomunikační aktivita, jakákoli tištěná, vysílací či síťová média). Dále je možné opřít se o charakteristiku Casimira (1991), podle kterého jsou masmédia sdělovací (především znakové) systémy, akty a prostředky, pomocí nichž jsou zprávy zakódované v těchto systémech předávány konzumentům – velkému, anonymnímu a heterogennímu souboru adresátů. Stejného názoru je britský sociolog médií Denis McQuail (in Jiráková a Köpplová, 2015), který konstatuje, že masová média patří k „organizovaným prostředkům komunikování, jež je otevřené, děje se na dálku, dostává se v krátkém čase k mnoha lidem“. Využívání medií je tak neoddelitelnou součástí života člověka.

S médii se děti a mladí denně setkávají v rodině, ve škole a ve volném čase, kdy je tento čas převážně tráven právě s médii. Prostřednictvím médií děti i mladí získávají informace o světě dospělých, vrstevnících, rozvíjejí a uspokojují své zájmy, inspirují se pro nové způsoby oddechu a zábavy, zažívají radost, napětí a dobrodružství, dosáhnou-li stanoveného cíle, někdy se i na mediální tvorbě sami podílejí (Hofbauer, 2004).

Média ovlivňují osobnost člověka ve všech jeho společenských rolích. Míra ovlivňování je individuální. Mediím nejvíce podléhají jedinci, kteří se nacházejí za hranicemi sociální patologie. Jsou to jedinci se sníženou intelektovou kompetencí, kteří jsou i na nižší morální a estetické úrovni. „Obecně platí, že čím nižší vzdělání, tím silněji je rodina spojena např. s televizí a její životní styl, jehož dominantou je právě televize, si osvojuje i dítě“ (Sak, Saková, 2004. s. 90). Média ve formě televize, stávající se jednou z nejoblíbenějších aktivit, ohrožuje postoje a chování především nejmladší generace, která podle Saka (2000) tvoří základ jejich trávení volného času, a to především v pasivním příjmu obsahů estetických hodnot a informací.

V posledních letech také vstupují do volného času dětí a mládeže jako informační a komunikační prostředky mobilní telefon a internet s pozitivními i negativními důsledky. Jejich využití je mnohostranné, informační a vzdělávací možnosti jsou takřka neomezené. Umožňují nejen informace přijímat a vzdělávat se, ale poskytuje prostor pro komunikaci, výměnu informací a prezentaci dat. Tato média zasahují do volného

času informacemi o kulturních, společenských událostech, o programech a aktivitách. Stávají se tak samostatnou volnočasovou aktivitou.

V životě člověka a společnosti plní média řadu rozmanitých funkcí. Tyto funkce se projevují jako úkon nebo činnost určitého zaměření a významu. Podle těchto kritérií vymezil Kraus (2014) čtyři funkce médií:

- informativní (poskytování informací a rozšiřování poznání)
- formativní (ovlivňování osobnosti, může působit na postoje adresáta, na míru jeho osobní, individuální a společenské angažovanosti a aktivity)
- komunikativní (spojení mezi událostí a příjemcem)
- rekreativní (podmínky pro odpočinek a regeneraci sil, přináší zábavu a relaxaci)

Masmédia vstupují do života každého z nás. Jsou zdrojem informací i dezinformací. Obohacují život, rozšiřují obzor, zprostředkovávají události a zážitky, ale tím však přispívají k přesycenosti podnětů, narušují denní rytmus, ochuzují o spánek a přispívají k pasivnímu životnímu stylu.

3.5 Covid 19

Onemocnění COVID-19 je způsobeno novým typem koronaviru s odborným označením SARS-CoV-2. Jedná se o vysoce infekční onemocnění, které se projevuje zejména horečkami, respiračními potížemi (kašel, dušnost), bolestí svalů a únavou. U starších a chronicky nemocných osob může nemoc mít vážnější průběh a může vést i k úmrtí.

Počátek epidemie COVID-19 je datován k 31. prosinci 2019, kdy byly první případy hlášeny v čínském městě Wu-Chan v provincii Chu-Pej. V České republice byly první tři případy nákazy novým koronavirem prokázány 1. března 2020. Od té doby se virus rozšířil po celém světě, což způsobilo přetrvávající pandemii.

Uzavření škol, pobyty v karanténě nebo domácí izolace mají vliv na fyzické a duševní zdraví. Snížení fyzické aktivity a kondice, zvýšení času stráveného u počítače, špatný spánek, slabší stravovací návyky mohou vést k přibývání na váze nebo naopak ke snížení, neklidu a nepozornosti. COVID-19 je celosvětově vnímán jako hlavní hrozba pro

zdraví a nebezpečí pro globální ekonomiku, která ovlivňuje životy lidí tím, že ovlivňuje jejich každodenní chování a způsobuje pocity panické úzkosti, deprese a často vyvolává intenzivní strach (Jančinová, Babničová, Chromá, 2020).

COVID-19 posunul každodenní život mnoha lidí do online prostředí. Zatímco online řešení poskytuje obrovské příležitosti pro pokračování v učení, socializaci a hraní, mělo by být omezeno množství času stráveného před obrazovkou, které nesouvisí se studiem nebo fyzickou aktivitou. Je to pro zdravý, aktivní a pozitivní postoj. Trávit více času doma je obtížné a nudné, ale může to zase pomoci dělat něco, co nás baví. Může to být čtení knihy, hraní her nebo poslech hudby. Pandemie koronaviru však výrazně poznamenala způsob, jakým mladí tráví svůj volný čas, kdy nejvíce volného času tráví u televize, u počítače nebo s mobilem.

4 KORONAVIROVÁ SITUACE

Prakticky celý svět byl v roce 2020 zasažen pandemií SARS-CoV-2, která způsobuje onemocnění COVID-19. Na základě rychle šířící se pandemie vláda zakázala s účinností ode dne 11. března 2020 osobní přítomnost žáků a studentů na základních, středních a vyšších odborných školách, na učilištích a na vysokých školách. Zároveň byl omezen provoz středisek volného času, provoz školních klubů a školních družin, provoz školských výchovných a ubytovacích zařízení, a to tak, že zakázala osobní přítomnost dětí, žáků a studentů a jiných účastníků na tomto zájmovém vzdělávání (Usnesení vlády, č. 200).

Z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s výskytem koronaviru vyhlásila vláda dne 12. 3. 2020 pro území České republiky nouzový stav na dobu 30 dní, postupně je ale prodlužován a končí až 17. května 2020 (Usnesení vlády, č. 194), který omezuje zákaz přítomnosti veřejnosti v provozovnách poskytovatelů některých služeb (hudební a společenské kluby, zábavní zařízení, posilovny, koupaliště a bazény, wellness služby, knihovny a galerie). V návaznosti na vyhlášení stavu nouze vláda vyhlásila také další konkrétní opatření, která mají přispět k prevenci šíření koronaviru, kdy zakázala všechny veřejné a soukromé kulturní, sportovní, společenské, náboženské, vzdělávací a další akce. Dále byl zakázán volný pohyb osob na území celé České republiky. Mezi výjimky patří cesty do zaměstnání, nezbytné cesty za rodinou a blízkými osobami či cesty nutné k obstarání základní životních potřeb.

Po létě, kdy byl stav v zemi přijatelný, se situace na podzim opět zhoršila natolik, že vláda podruhé souhlasí s vyhlášením nouzového stavu. Ten platil od 5. října 2020 s postupným prodlužováním až do 11. dubna 2021 a přišlo opět omezení pohybu, počtu osob na hromadných akcích, zavírají se služby, zámky, galerie i výstavy restaurace se musí uzavřít do 20 hodin.

Protože Česko upadlo do hluboké koronavirové krize byl 14. října 2020 vyhlášen lockdown. Zavíraly se restaurace i školy a veškerý provoz středisek volného času. Lidé se mohli venku scházet pouze v šesti lidech. Následně došlo k zásadnímu omezení pohybu a lidé by měli chodit pouze do práce a domů. Všichni, kteří mohou, by měli pracovat z domova. Otevřené zůstávají pouze obchody s potravinami nebo benzínové pumpy a lékárny. V Česku nastal tvrdý lockdown.

Česká republika si od března 2020 do března 2021 prošla jedním ze svých nejhorších období v novodobé historii země. Stihly ji tři vlny nákazy koronavirem a zlepšení je zatím v nedohlednu. Pro opětovně zhoršenou situaci začal kvůli epidemii covidu-19 znovu platit dnem 26. listopadu 2021 nouzový stav. Vláda ho vyhlásila na 30 dní a dosud ho využívala při epidemii především k omezením pohybu lidí, uzavírání obchodů či škol, kdy na základě (Usnesení vlády, č. 1021 a č. 1022,) ze dne 12. října 2020 o přijetí krizového opatření přešli žáci a studenti po dobu nouzového stavu na distanční formu vzdělávání. Účast na distančním vzdělávání je pro všechny žáky povinná a má-li tato výuka fungovat ke spokojenosti všech zúčastněných, je potřeba na počátku stanovit jednotná pravidla, která budou všichni dodržovat. I když vzdělávání distančním způsobem nemůže zcela nahradit běžnou výuku se všemi jejími aspekty, včetně socializační role, má distanční výuka potenciál pro rozvoj klíčových kompetencí, digitální gramotnosti, rozvoj inovativních metod či posilování role formativní zpětné vazby v procesu učení.

Koronavirus uvrhl společnost do krize, která s sebou přinesla řadu nových problémů, se kterými se musíme určitým způsobem vypořádat. Z důvodů vládních nařízení došlo k uzavření řady nejrůznějších podniků, byl omezen přímý kontakt mezi lidmi, a proto většinu času trávíme jen v našich domácnostech. Je ale potřeba si uvědomit, že tento nový volný čas můžeme využít k něčemu užitečnému. Tato krize nemá v moderních dějinách obdoby. Miliardy lidí se ocitly v karanténě, desítky milionů se nakazily a statisíce zemřely.

5 CÍL PRÁCE, VÝZKUMNÉ OTÁZKY

5.1 Cíl práce

Cílem práce je zjistit jakým způsobem tráví volný čas středoškolská mládež v době koronaviru, jak se mění využívání volného času středoškolské mládeže v době koronaviru, jeho podoba a jeho funkce oproti běžnému stavu.

5.2 Výzkumné otázky

Po stanovení výzkumných cílů byly stanoveny jednotlivé výzkumné otázky.

- 1.** Jakým způsobem tráví středoškoláci svůj volný čas v době koronaviru?
- 2.** Jak jsou středoškoláci spokojeni s využitím svého volného času v době koronaviru?
- 3.** Jak vypadá distribuce volného času u středoškoláků v době koronaviru?

6 METODIKA

Svůj výzkum pro bakalářskou práci jsem realizovala na střední škole ve městě Trhové Sviny. Vzhledem k cílům práce a jejich zkoumání byla zvolena metoda kvantitativního výzkumu. K získání požadovaných dat byla použita metoda dotazníkového šetření, která umožňuje hromadné získání informací od většího počtu jedinců za kratší čas. Jde o způsob kladení otázek a odpovědí písemnou formou. Respondent vyplní dotazník na základě psaných otázek. Pro výzkum byla zvolena tištěná forma dotazníku. Vytištěné dotazníky jsem po emailové domluvě se zástupcem ředitele do školy odnesla na předem sjednaný termín. Vše jsem zástupci vysvětlila a ten posléze dotazníky roznesl studentům do tříd. Celkem se mi vrátilo 102 dotazníků z celkového počtu 150 dotazníků. Škola projevila zájem o výsledky výzkumu.

6.1 Dotazník

Dotazník je způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Metodu kvantitativního dotazníku jsem si vybrala, protože má nesporné výhody. Mezi výhody se řadí úspora času, relativně nízké náklady, jednoduchost, pokrytí velkého počtu respondentů, nenáročnost z hlediska počtu výzkumníků a přesvědčivá anonymita dotazníku, díky níž se respondenti nebojí napsat pravdu. „Můžeme jím získat velké množství informací, při malé investici času“ (Gavora, 2000, s. 99). Velice důležitou věcí v dotazníku je formulace otázek. Otázky musí být jednoduché, přiměřeně dlouhé, jednoznačně pochopitelné a nepřilíš osobního či důvěrného charakteru, aby byl respondent ochoten odpovídat.

Dotazník obsahuje 18 otázek. Můžeme v něm najít více typů otázek. Základní dělení otázek použité v dotazníku je podle stupně otevřenosti. Jsou to otázky, které také ve své publikaci vymezil Gavora (2000):

- uzavřené (otázky, která nabízejí hotové alternativní odpovědi, kdy respondent označí vhodnou odpověď)
- polouzavřené (otázky, které nabízejí nejprve alternativní odpověď a potom ještě požadují vysvětlení v podobě otevřené otázky)

- otevřené (otázka, která dává respondentovi velkou volnost u odpovědí)

6.2 Výzkumný soubor

Výzkumný vzorek tvořila mládež školy Střední škola Trhové Sviny. Jako způsob výběru základního souboru byl vybrán kriteriální záměrný výběr s kritériem, že respondent je současný student této střední školy.

Celkem bylo vyhodnoceno 102 dotazníků. Respondenty byli studenti ve věku 16–18 let, chlapci i dívky.

Tabulka 1: **Pohlaví a věk respondentů**

	16 let	17 let	18 let	Celkem
Dívky	20	23	16	59
Chlapci	10	18	15	43
Celkem	30	41	31	102

Z tabulky č. 1 je zřejmé, že se do výzkumu zapojilo celkem 102 studentů, z toho 59 dívek a 43 chlapců. Věk studentů se pohyboval od šestnácti do osmnácti let, jednalo se o studenty prvního až třetího ročníku střední školy. Z tabulky můžeme dále vyčíst, že na otázky odpovídalo 20 dívek a 10 chlapců ve věku 16 let, ve věku 17 let se průzkumu účastnilo 23 dívek a 18 chlapců a ve věku 18 let se do výzkumu zapojilo 16 dívek a 15 chlapců.

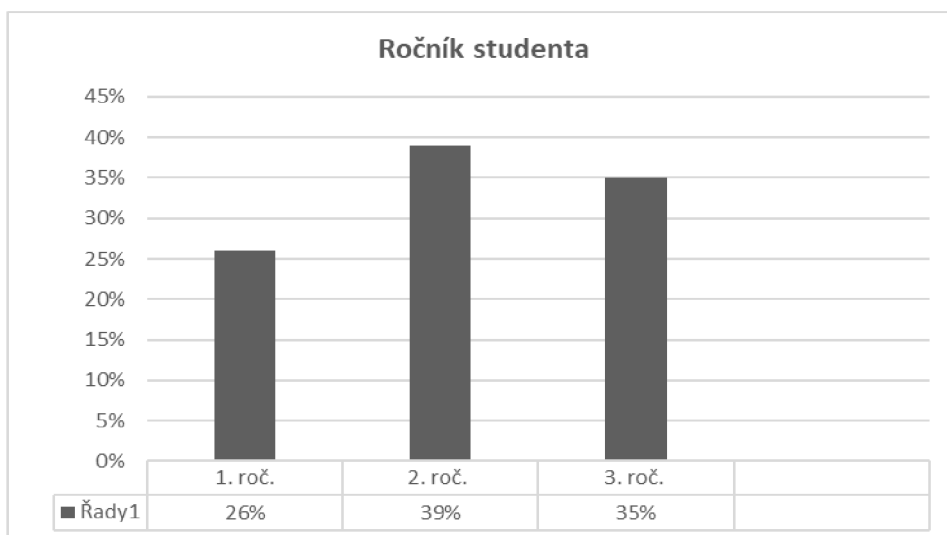
7 VÝSLEDKY

Data z výsledků vyplněných dotazníků bylo potřeba utřídit, což jsem prováděla pomocí tzv. čárkovací metody. Tyto získané údaje počtu respondentů byly převedeny na procenta a znázorněny formou sloupcového grafu.

7.1 Grafické znázornění výsledků

Otázka č. 1: Jaký navštěvuješ ročník?

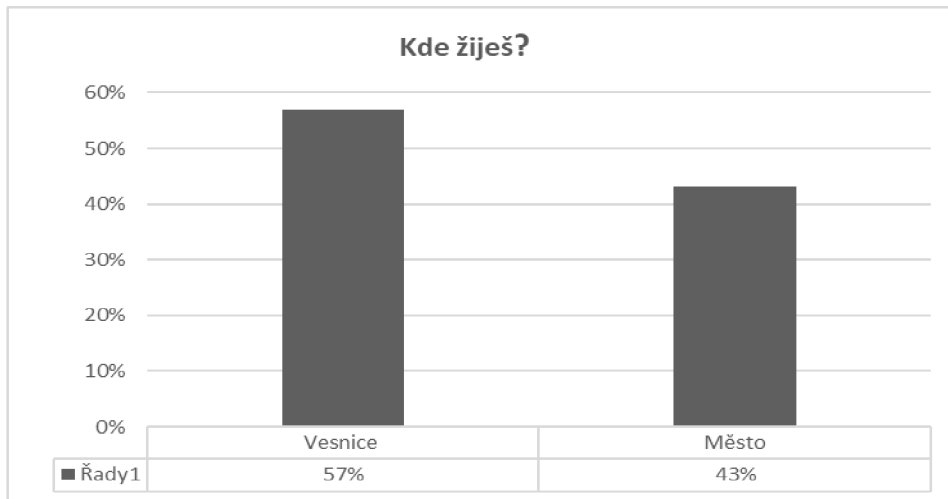
Graf č. 1

Z grafu č. 1 vyplývá, že vyplňování dotazníku se účastnilo 39 % studentů z 2. ročníku, 35 % studentů z 3. ročníku a 26 % studentů navštěvující 1. ročník střední školy.

Otázka č. 2: Kde žijete?

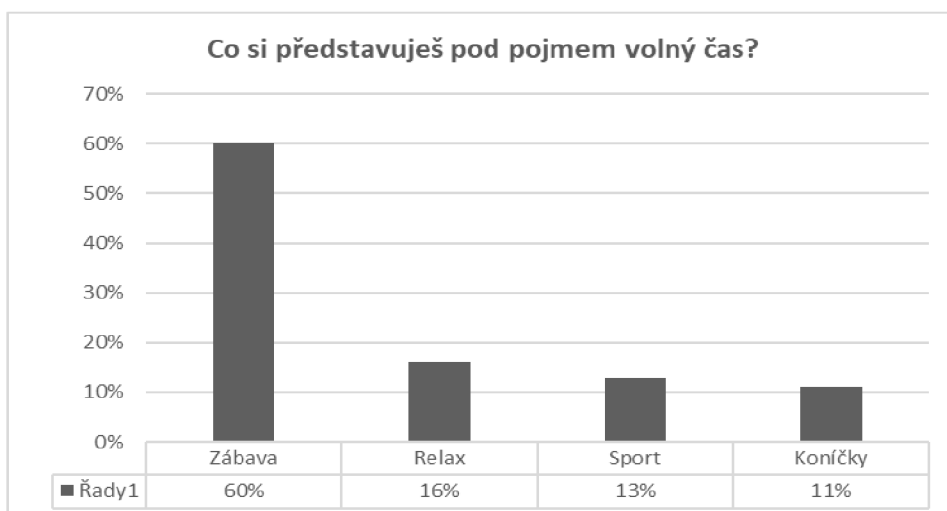
Graf č. 2

Graf č. 2 nás informuje, že 57 % studentů žije na vesnici a 43 % studentů žije ve městě. Zmíněná otázka měla cílit na různé možnosti trávení volného času, které se ve městech a vesnicích mohou lišit.

Otázka č. 3: Co si představuješ pod pojmem volný čas?

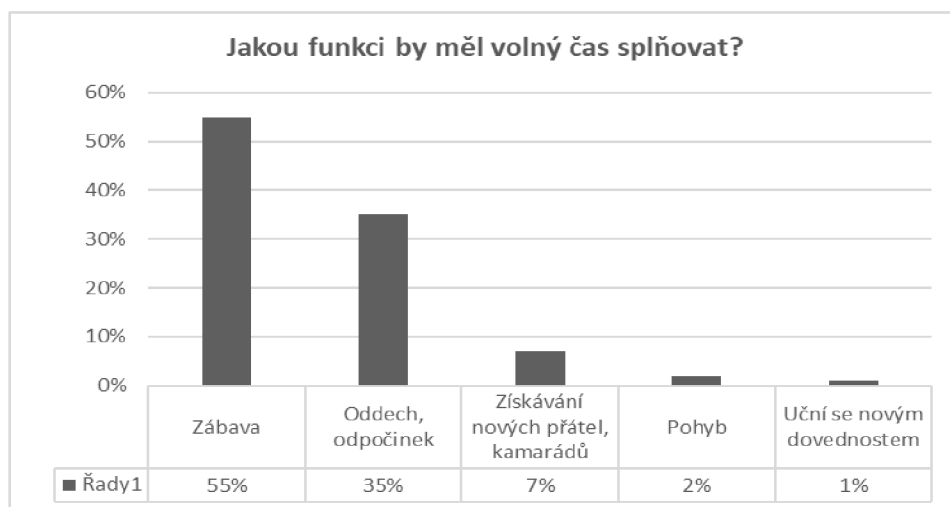
Graf č. 3

Graf č. 3 nás informuje o tom, jak si studenti představují volný čas. A to 60 % studentů jako zábavu, 16 % jako relax, 13 % studentů má představu o volném čase jako o sportování a pouze 1 % studentů si volný čas představuje zabýváním se svými koníčky.

Otázka č. 4: Jakou hlavní funkci by pro tebe měl volný čas splňovat?

Graf č. 4

Graf č. 4 vypovídá o tom, že hlavní funkcí je pro 55 % dotazovaných zábava, následuje oddech a odpočinek, což označilo 35 % účastníků. 7 % účastníků uvedlo jako hlavní funkci volného času získávání nových přátel a kamarádů, jen 2 % studentů uvedlo, že hlavní funkcí je pohyb a pouze pro 1 % dotázaných je hlavní funkcí volného času učení se novým dovednostem.

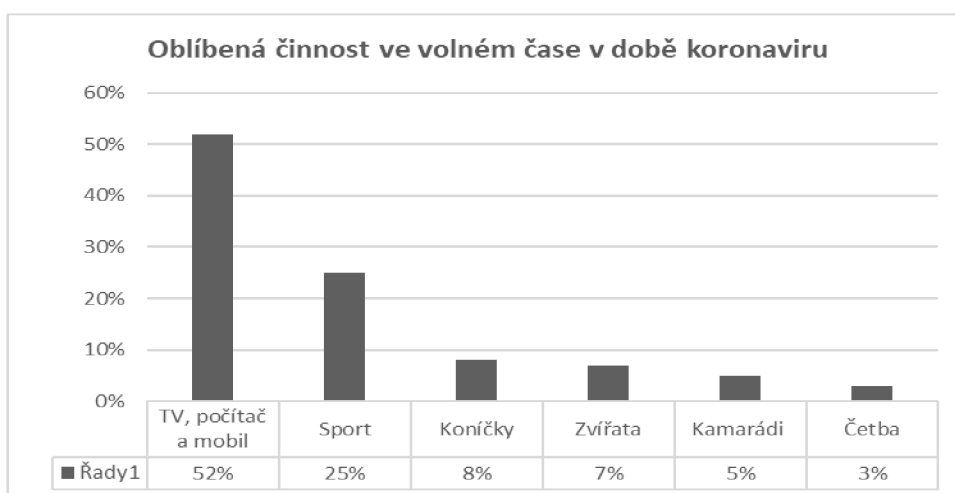
V další části výzkumu se podíváme na mnou stanovené výzkumné otázky, na které jsem se pokusila vyjádřit formou odpovědí pomocí následujících grafů.

1. *Jakým způsobem tráví středoškoláci svůj volný čas v době koronaviru?*

Níže uvedené grafy mají za cíl představit výsledky četností z jednotlivých otázek, které souvisí s výzkumnou otázkou č. 1.

Otázka č. 5: **Čemu se ve volném čase v době koronaviru nejraději věnuješ?**

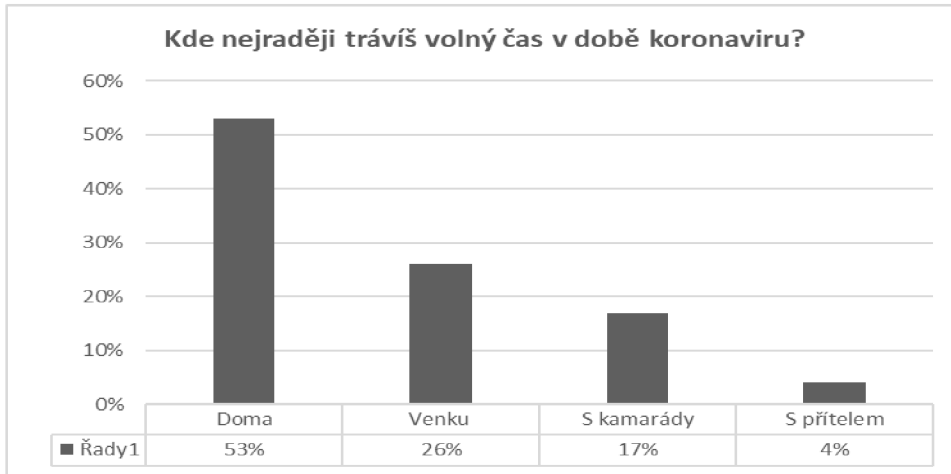
Graf č. 5

Z grafu č. 5 můžeme vyčíst, že nejoblíbenější činností dotazovaných studentů v době koronaviru jsou z větší části činnosti pasivní, kdy 52 % dotázaných uvedlo, že nejraději používá počítač, mobil a sledují televizi. 25 % dotazovaných provozuje sport, 8% studentů se věnuje svým koníčkům. Se zvířaty tráví svůj volný čas 7 % dotazovaných. Svým kamarádům se věnuje 5 % studentů a pouze 3 % studentů rádo čte.

Otázka č. 6: **Kde nejraději trávíš volný čas v době koronaviru?**

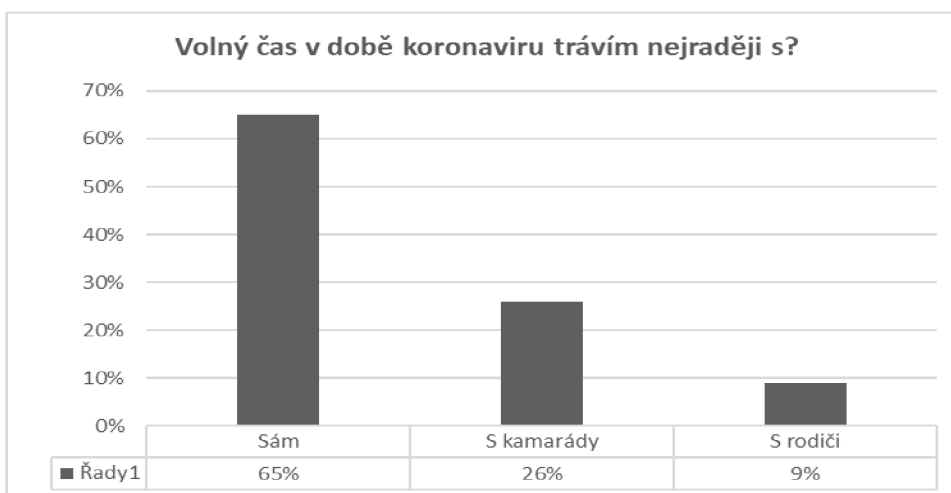
Graf č. 6

Graf č. 6 nás informuje, že 53 % studentů, což je přibližně polovina dotazovaných tráví svůj volný čas v době koronaviru nejraději doma. Venku tráví svůj volný čas 26 % studentů, s kamarády ho tráví 17 % studentů a 4 % studentů uvedla, že svůj volný čas tráví rádo se svým přítelem.

Otázka č. 7: **Svůj volný čas v době koronaviru nejraději trávíš s?**

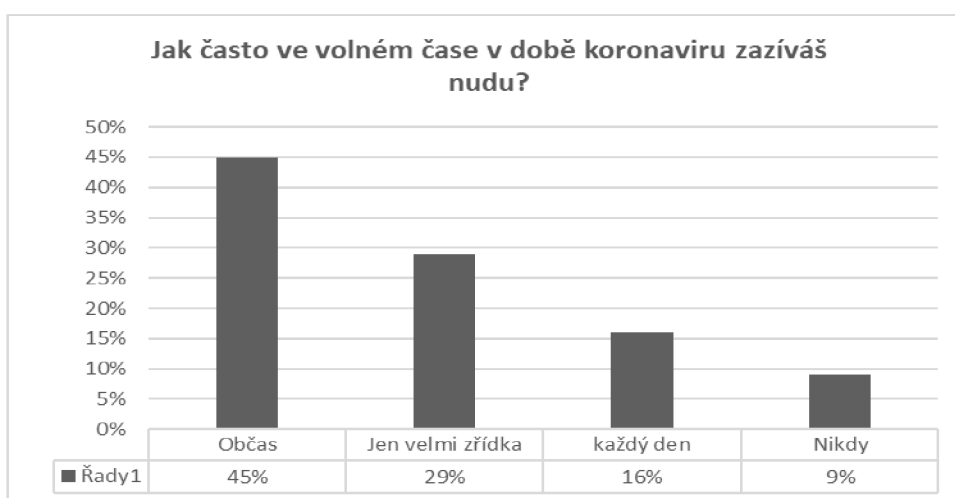
Graf č. 7

Graf č. 7 nám vypovídá o tom, s kým nejraději tráví volný čas studenti v době koronaviru, kdy jsou různá vládní omezení. Samo tráví volný čas 65 % studentů, 26 % respondentů uvedlo, že tráví volný čas s kamarády. Jen malá část účastníků tráví volný čas s rodiči, a to 9 % z dotazovaných.

Otázka č. 8: **Jak často ve svém volném čase v době koronaviru zažíváš nudu?**

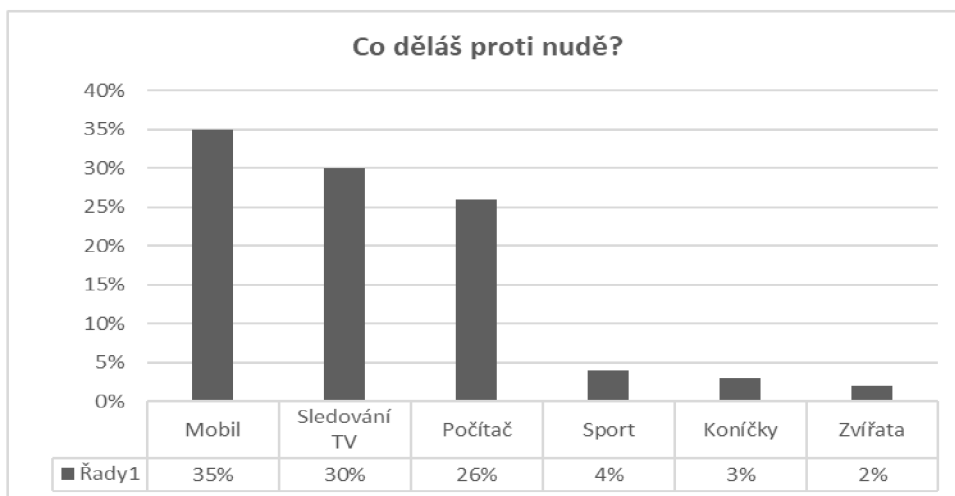
Graf č. 8

Z grafu č. 8 je patrné, že většina studentů, 45 %, zažívá nudu jen občas, 29 % dotazovaných jen velmi zřídka, 16 % účastníků se nudí každý den a naopak 9 % studentů se nenudí nikdy.

Otázka č. 9: Co děláš proti nudě?

Graf č. 9

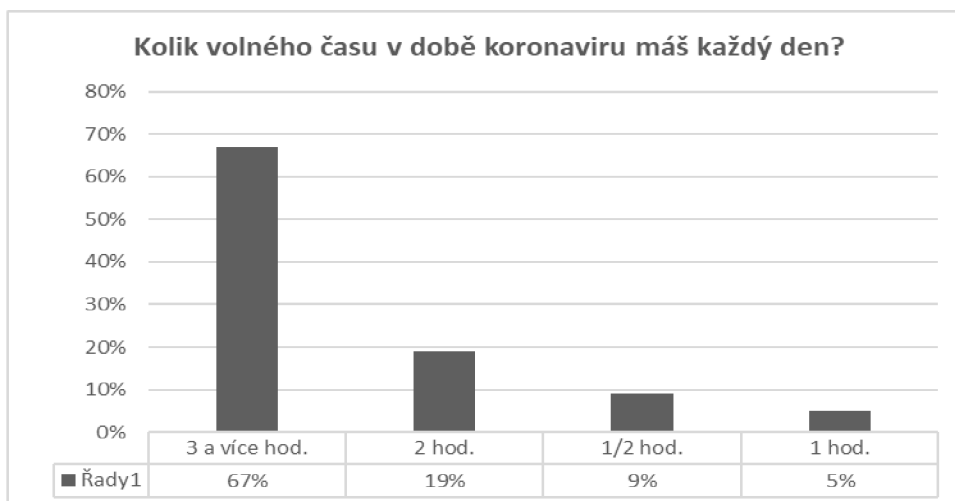

Graf č. 9 informuje o tom, co studenti dělají proti nudě. Tato otázka byla otevřená. Účastník tak mohl napsat i vlastní odpověď. Jako nejoblíbenější činnost proti nudě je používání mobilu, což napsalo 35 % studentů. 30 % studentů uvedlo jako další činnost sledování televize. Dalších 26 % dotazovaných se zabavuje na počítači. Sportu se věnují 4 % respondentů, svým koníčkům 3 % studentů a o zvířata se rádo starají pouze 2 % účastníků výzkumu.

2. Jak jsou středoškoláci spokojeni s využitím svého volného času v době koronaviru?

Otázka č. 10: **Kolik volného času v době koronaviru máš každý den?**

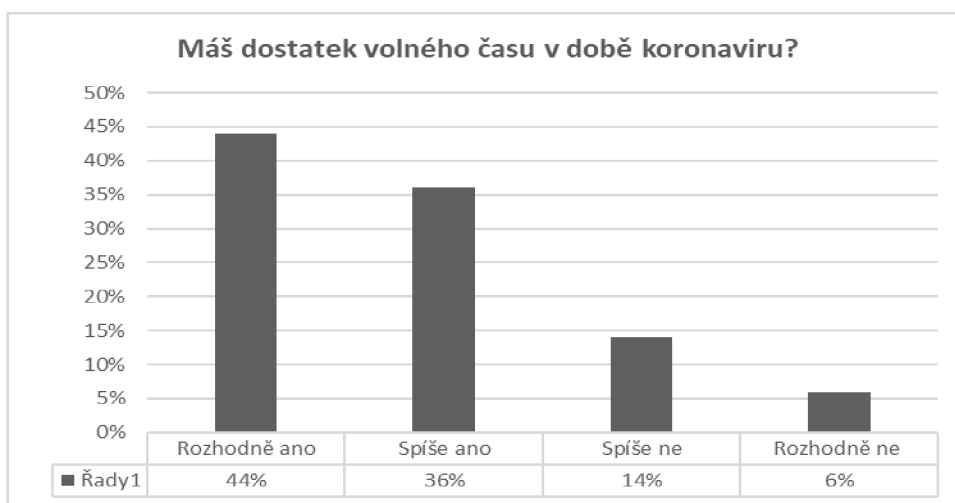
Graf. č. 10

Z grafu č. 10 můžeme pozorovat, že 67 % respondentů, což je většina, má každý den tři a více hodin volného času. Dvě hodiny volného času má 19 % studentů. 9 % dotazovaných uvedlo, že má denně pouze půl hodiny volného času a jednu hodinu volného času označilo 5 % studentů.

Otázka č. 11: **Domníváš se, že máš dostatek volného času v době koronaviru?**

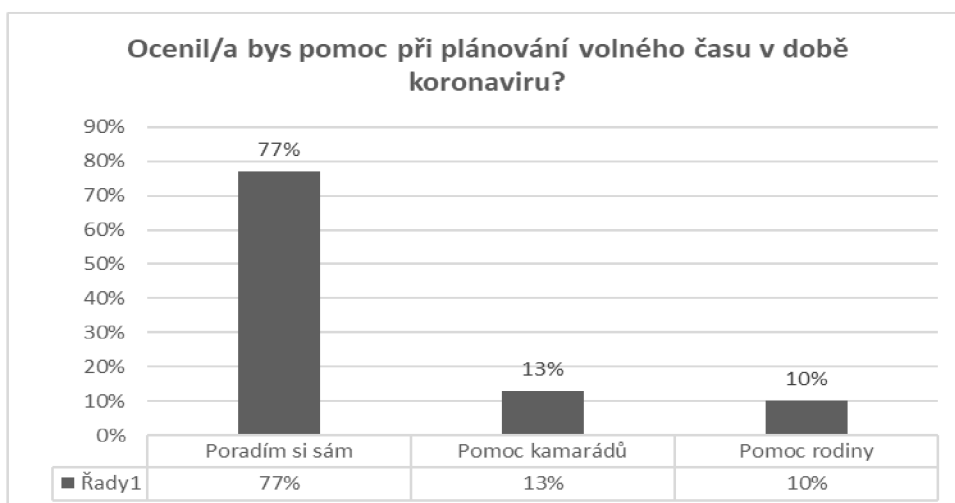
Graf č. 11

Graf č. 11 znázorňuje, že 44 % studentů má rozhodně dostatek volného času v době koronaviru, 36 % dotazovaných uvedlo, že spíše mají dostatek volného času. Naopak 14 % studentů se domnívá, že volný čas spíše nemají a 6 % dotazovaných uvedlo, že volný čas rozhodně nemají.

Otázka č. 12: **Ocenil/a bys pomoc při plánování volného času v době koronaviru?**

Graf č. 12

Z grafu č. 12 je jasné, že si většina dotazovaných a to v 77% plánuje volný čas sama a nepotřebují žádnou pomoc. 13 % studentů plánuje volný čas se svými kamarády a pomoc rodiny by ocenilo 10 % respondentů.

Otázka č. 13: Jsi spokojen/a s tím jak trávíš svůj volný čas v době koronaviru?

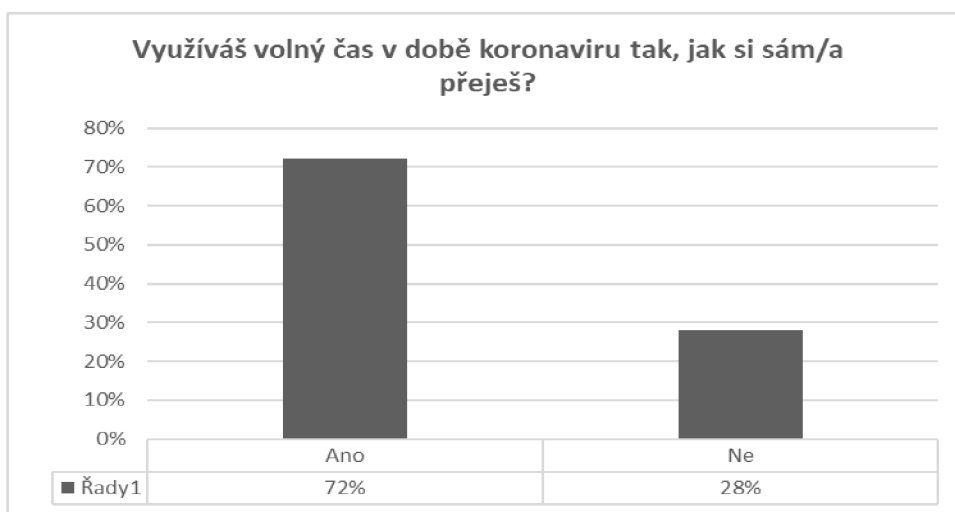
Graf č. 13

Graf č. 13 nám ukazuje spokojenost respondentů s trávením volného času v době koronaviru, kdy 40 % respondentů je spokojeno s tím jak tráví svůj volný čas v době koronaviru. 36 % dotazovaných je rozhodně spokojeno s volným časem. Málo spokojených je 14 % účastníků. Jak naložit se svým volným časem v době koronaviru neví 8 % studentů. A zcela nespokojeny jsou 2 % respondentů.

Otázka č. 14: **Využíváš volný čas v době koronaviru tak, jak si sám/a přeješ?**

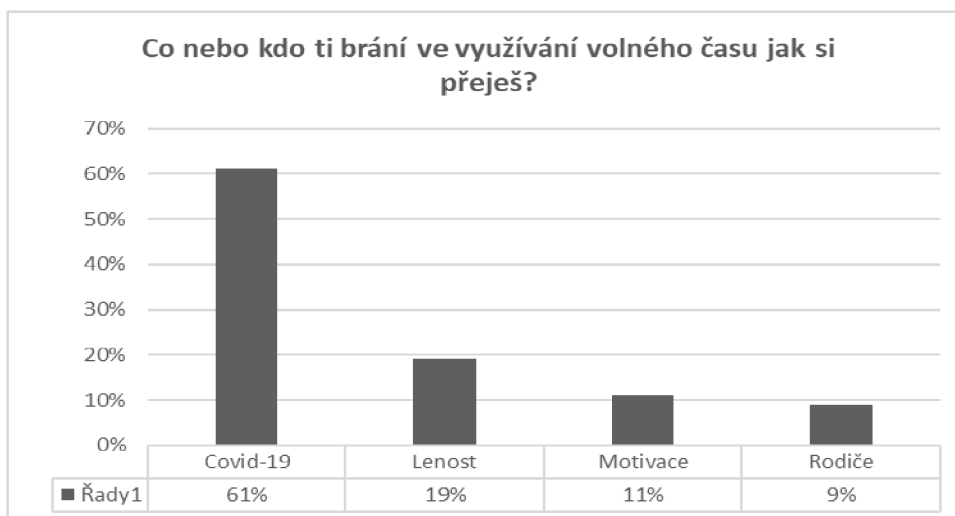
Graf č. 14

Graf č. 14 nám vypovídá o tom, že podle svého přání využívá volný čas 72 % účastníků. Ostatních 28 % studentů svůj volný čas podle sebe nevyužívají.

Otázka č. 15: **Pokud jsi na předchozí otázku odpověděl/a ne, co nebo kdo ti v tom brání?**

Graf č. 15

Graf č. 15 nám vypovídá o tom, že největší zábranou ve využívání volného času podle svého přání je v dnešní době Covid-19, což také označilo 61 % dotazovaných, dalších 19 % účastníků brzdí ve využívání volného času jejich lenost. 11 % studentů uvedlo, že jim chybí veškerá motivace a 9 % studentů označilo, že jim ve využívání volného času brání rodiče.

3. Jak vypadá distribuce volného času u středoškoláků v době koronaviru?

V rámci poslední výzkumné otázky se znovu vracíme k některým grafům, které již byly představeny v předešlém textu. Cílem je tedy dát zmíněné tři otázky do souvislosti s třetí výzkumnou otázkou, která cílí na distribuci volného času studentů v době koronaviru.

Otázka č. 16: **Čemu se ve volném čase v době koronaviru nejraději věnuješ?**

Odpověď je znázorněna v grafu č. 5, str. 41, ze kterého můžeme vyčíst, že nejoblíbenější činností dotazovaných studentů v době koronaviru jsou z větší části činnosti pasivní, kdy 52 % dotázaných uvedlo, že nejraději používá počítač, mobil a sledují televizi. 25 % dotazovaných provozuje sport, 8% studentů se věnuje svým koníčkům. Se zvířaty tráví svůj volný čas 7 % dotazovaných. Svým kamarádům se věnuje 5 % studentů a pouze 3 % studentů rádo čte.

Otázka č. 17: **Kde nejraději trávíš volný čas v době koronaviru?**

Viz. graf. č. 6, str. 42, který nás informuje, že 53 % studentů, což je polovina dotazovaných tráví svůj volný čas v době koronaviru nejraději doma. Venku tráví svůj volný čas 26 % studentů, s kamarády ho tráví 17 % studentů a 4 % studentů uvedla, že svůj volný čas tráví rádo se svým přítelem..

Otázka č. 18: Svůj volný čas v době koronaviru nejraději trávíš s?

Viz. graf č. 7, str. 42, který nám vypovídá o tom, s kým nejraději tráví volný čas studenti v době koronaviru, kdy jsou různá vládní omezení. Samo tráví volný čas 65 % studentů, 26 % respondentů uvedlo, že tráví volný čas s kamarády. Jen malá část účastníků tráví volný čas s rodiči, a to 9 % z dotazovaných.

7.2 Vyhodnocení výzkumných otázek

1. *Jakým způsobem tráví středoškoláci svůj volný čas v době koronaviru?*

Pandemie koronaviru výrazně poznamenala způsob, jakým společnost tráví svůj volný čas. Protože jsou studenti z nařízených vládních restrikcí z důvodu šíření pandemie koronaviru omezováni ve výběru volnočasových aktivit, vstoupila do jejich struktury volného času moderní technologie mnohem intenzivněji než dříve, zejména mobilní telefon a počítač, které se staly, společně se sledováním televize jejich nejčastějším způsobem trávení volného času. Jen menší část studentů ve svém volném čase provozuje sport, tráví čas se zvířaty, věnuje se kamarádům a četbě apod.

2. *Jak jsou středoškoláci spokojeni s využitím svého volného času v době koronaviru?*

Z výzkumu je zřejmé, že většina respondentů je spokojena s využitím svého volného času. Mají ho dostatek a mohou ho využívat tak, jak si sami přejí. Ti, kteří ho využívat dle svého nemohou, uvádí jako důvod převážně situaci s onemocněním Covid. Většina dotázaných uvádí, že s plánováním volného času si poradí sami.

3. *Jak vypadá distribuce volného času u středoškoláků v době koronaviru?*

S příchodem koronaviru a šíření pandemie vláda vyhlásila na území České republiky nouzový stav, který omezil provoz všech středisek volného času a zakázal tak osobní přítomnost dětí, žáků a studentů a jiných účastníků na tomto zájmovém vzdělávání. Byl omezen i volný pohyb osob a společnost se tak musela vyrovnávat se změnami ve využívání volného času. Způsob využívání volného času se tak stal značně individuální.

Výsledky výzkumu ukazují, že s využíváním aktivního volného času umí hospodařit pouze malá část studentů. Naopak většina mladých lidí tráví svůj volný čas doma a věnují se hlavně pasivním aktivitám, kterými jsou používání počítače, mobilního telefonu a nezdědka jsou tyto aktivity provozovány také společně se zapnutou televizí.

8 DISKUZE

Shrneme-li poznatky o volném čase, dospějeme k závěru, že současná společnost vyniká velkým množstvím volného času, někteří dospívající ho mají dokonce nadbytek. Podle Saka a Sakové (2004) je právě mládež jednou z vrstev společnosti, které disponují volným časem v největší míře.

Protože se musela společnost vyrovnávat s protiepidemiologickými opatřeními, lockdownem a omezením volného pohybu osob, došlo k podstatným změnám ve využívání volného času, který se tak stal značně individuální. Dotazovaní respondenti uvedli, že volný čas tráví nejraději sami doma. Většina respondentů je spokojena s dostatkem a využitím svého volného času, který si tráví tak, jak sami chtějí. Z průzkumu dále vyplývá, že si respondenti plánují volný čas sami, nepotřebují žádnou pomoc při jeho organizování, přesto občas ve svém volném čase zažívají nudu. Tu zahánějí nejčastěji používáním mobilu, počítače nebo sledováním televize. Jen malá část respondentů ráda sportuje nebo provozuje své koníčky.

Výzkumy společně s praxí ukazují, že současná mládež neumí svůj volný čas trávit aktivně, kdy např. Jíra (1997) uvádí jako nejčastější aktivity mládeže sledování televize, schůzka s partnerem, výlety, poslech hudby, učení se jazykům, kino, přátelé, četba, poslech rozhlasu a tanec.

Nejčastějšími aktivitami ve volném čase, které uvádí Kolář (1997) jsou poslech hudby a sledování televize, poslech oblíbené rozhlasové stanice, četba denního tisku, věnování se svému partnerovi, setkávání se s přáteli, věnování se hobby, starost o děti, vzdělávání se a četba časopisů.

Kraus (1999) dospěl k výsledkům, kde dominuje sledování televize, poslech hudby, četba a práce na počítači.

Mezi nejoblíbenější denní činnosti středoškolské mládeže, které uvádí Pelka (2000) patří poslech hudby dle vlastního výběru, návštěva klubu pro mladé a schůzky s přáteli.

Za nejčastější činnosti ve volném čase mládeže považuje Čech (2002) sledování televize a videa, pobyt venku a poslech hudby.

Podle MŠMT (2002) bylo zjištěno, že mladí lidé nejvíce sledují televizi, scházejí se s přáteli, poslouchají hudbu a čtou. Další aktivitou je kino, divadlo, koncerty, tanec, hraní

na hudební nástroj, kutilství. U mládeže se zvyšuje podíl času věnovaný nákupům a vydělávání peněz.

Na nejčastější formy trávení volného času neorganizované mládeže poukazují také Sak a Saková (2004), kteří ve svých výzkumech uvádějí neoblíbenější aktivity poslech hudby a sledování televize. Dalším často uváděným jevem je také nicnedělání a nuda.

Bocan, Machalík (2012) uvádí, že naprostá většina dětí bez ohledu na věk denně sleduje televizi, věnuje se učení a přípravě do školy. U mladších dětí mezi další činnosti postupně patří návštěva kroužků, sportování a čas trávený s kamarády venku. Starší děti se kromě sledování televize, přípravě do školy věnují poslechu hudby, trávení času s kamarády a počítači.

V zahraničí existují výzkumy, které se věnují trávení volného času mládeže v době koronaviru, např. Lénia Marques a Guilherme Giolo (2020) kde studenti vypovídají, že tráví mnohem více času studiem, věnují se osobním kulturním projektům jako je vývoj aplikace nebo vytvoření webového serveru pro přítele, vytvoření a zveřejnění básně v online časopise.

Ve výzkumech o volném čase se dlouhodobě na prvních místech umísťuje sledování televize a poslech hudby. Dále poslech rozhlasu, četba tisku, čas věnovaný partnerovi, setkávání se s přáteli, hobby, učení se a četba knih. V dnešní pandemické době se dominantním médiem stal mobilní telefon a počítač společně s televizí.

ZÁVĚR

Pandemie koronaviru změnila priority, ale také způsoby toho, jak trávit volný čas. Změnila se kultura, sport a veškeré volnočasové aktivity. Spousta lidí tráví více času doma, a samozřejmě ho chce nějak využít. V době koronavirové pandemie jsou však tyto možnosti trávení volného času omezeny.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jakým způsobem tráví volný čas středoškolská mládež v době koronaviru a jak se mění využívání volného času středoškolské mládeže v době koronaviru, jeho podoba a jeho funkce oproti běžnému stavu.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsem popsala a vysvětlila, co znamenají pojmy volný čas, mládež a covid 19, které jsou hlavní náplní mé práce. Dále jsem se pokusila charakterizovat funkce volného času, způsob trávení volného času mládeže, činitele ovlivňující trávení volného času a celkové zhodnocení dnešní koronavirové situace. V praktické části jsem se snažila odpovědět na mnou stanovené výzkumné otázky. Výzkum jsem prováděla u studentů 1. až 3. ročníku Střední školy v Trhových Svinech. Sběr dat probíhal pomocí dotazníkového šetření.

S příchodem pandemie koronaviru a řadou přijatých protiepidemiologických opatření došlo k individuálnímu způsobu trávení volného času. Z výsledků šetření je zřejmé, že většina mládeže tráví svůj volný čas pasivně sama doma. Naopak jen malá část mládeže dokáže trávit svůj volný čas aktivně. Ve využívání aktivního volného času jí nejvíce brání covid19, lenost, ale také motivace.

V dnešní koronavirové době, kdy je volný čas omezen různými vládními nařízeními, vstoupila do struktury volného času mládeže informační technologie, která ve velké míře ovlivňuje mládež. Nejčastějším způsobem trávení volného času se tak stal mobilní telefon, počítač a sledování televize. Na základě těchto zjištění se podoba, funkce a způsob trávení volného času mládeže v době koronaviru oproti běžnému stavu nijak nezměnila, kdy i výzkumy potvrzují, že se na prvních místech trávení volného času v normálním stavu dlouhodobě umisťují pasivní aktivity, jako je sledování televize, poslech hudby, četba a tzv. nicnedělání.

Otázkou zůstává, zda i přesto, že mladí uvedli, že jsou s dostatkem a využíváním svého volného času spokojeni, jim tento způsob trávení volného času přináší opravdové

uspokojení. Je proto nutné hledat nové možnosti, jak mladé motivovat k efektivnímu prožívání volného času.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- Casimir, T. *Musikkommunikation und ihre Wirkungen. Eine systematische Kritik.* Deutscher: Univeritäts - Verlag, 1991. ISBN 978-3-8244-4063-4.
- Čáp, J. *Psychologie výchovy a vyučování.* Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.
- Čáp, J. a J Mareš. *Psychologie pro učitele.* Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.
- Čech, T. *Výchova a volný čas 2.* Brno: MSD, 2007. ISBN 978-80-86633-97-8.
- Gavora, P. *Úvod do pedagogického výzkumu.* Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.
- Hájek, B., B. Hofbauer a J. Pávková. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy.* Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.
- Hájek, B. *Právní vědomí vychovatele.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-217-3.
- Hájek, B. *Děti, vedoucí, volný čas.* Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT ČR, 2004, ISBN 8086784061
- Havlík, R. aj. Koťa. *Sociologie výchovy a školy.* Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0042-0.
- Helus, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy. 2.,* přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4674-6.
- Hofbauer, B. *Děti, mládež a volný čas.* Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- Jedlička, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí.* Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
- Jiráček, J. a B. Kópplová. *Masová média. 2.,* přepracované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0743-6.
- Kaplánek, M. *Volný čas a jeho význam ve výchově.* Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1250-8.

- Knotová, D. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido, 2011. ISBN 978-80-7315-223-9.
- Kraus, B. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1.
- Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.
- Macek, P. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.
- Matějček, Z. a Z. Dytrych. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-897-0.
- Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-24-9.
- Pávková, J. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.
- Procházka, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3470-5.
- Sak, P. a K. Saková. *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2.
- Sak, P. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.
- Smolík, J. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2907-7.
- Sobotková, I. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.
- Spousta, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase: Úvod do studia pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1007-X

Vacínová, M., D. Trpišovská a M. Farková. *Psychologie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-7452-008-2.

Vágnerová, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání druhé, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

Vážanský, M. *Základy pedagogiky volného času. 2. upr. a dopl. vyd. Brno: Print-Typia, 2001. ISBN 80-86384-00-4.*

Vážanský, M. a V. Smékal. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, [asi 1995]. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-901737-9-9.

Zdroje z odborných časopisů

Bocan, M. a T. Machalík. Příspěvek k hodnotám dnešních dětí. *Sociální studie, Katedra sociologie*. 2012, (2), 111. ISSN 1214-813X.

Čech, P. Efektivní využívání volného času jako součást životního stylu dětí v postmoderní společnosti. *Pedagogická orientace*. 2002, (2), 108 - 113. ISSN 1211-4669.

Jančinová, M., M. Babničová a O. Chromá. Covid-19, vplyv na kvalitu života a psychologické aspekty: Psychological aspects and impact of COVID-19 on quality of life. *Pediatrica: vedecko-odborný lekársky časopis*. Bratislava: A-medi management, 2020, 15(2), 150-153. ISSN 1336-863X.

Jíra, O. Děti, mládež a volný čas. *Institut dětí a mládeže MŠMT ČR*. Praha, 1997, 23.

Kolář, P. Hodnotová orientace a využití volného času dětí a mládeže. *Parlamentní institut*. 1997, (5.091), 18.

Kraus, B. Volný čas dětí a mládeže v pedagogickém výzkumu. *Ústav sociálních studií*, 1999, 429.

Marques L., Giolo G. Cultural leisure in the time of COVID-19: impressions from the Netherlands, *World Leisure Journal*, 2020, 62:4, 344-348, DOI: 10.1080/16078055.2020.1825256

Pelka, F. : Zpráva z opakovaného výzkumu postojů a názorů mladých lidí 1997 - 2000. *Institut dětí a mládeže MŠMT ČR*. 2000, 8

Volný čas a prevence u dětí a mládeže: *MŠMT. Praha*, 2002, 29.

Webové zdroje

69/2020 Sb. Usnesení vlády České republiky č. 194 o vyhlášení nouzového stavu pro území České republiky (zakonyprolidi.cz) [online]. [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-69?text=194%2F2020>

Usnesení vlády č. 200 ze dne 26. února 2021 [online]. [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/54988?>

Usnesení vlády ČR č. 1021, 1022 | [online]. [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: https://www.zahaji.cz/evt_file.php?file=1514

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník

DOTAZNÍK – trávení volného času středoškolské mládeže v době koronaviru

Zdravím!

Jmenuji se Jana Bláhová, jsem studentka pedagogické fakulty v Českých Budějovicích.

Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který je určen pro středoškolskou mládež, tedy pro Vás, žáky 1. až 3. ročníků střední školy. Dotazník je zcela anonymní. Výsledky tohoto dotazníku budou použity pro výzkum zabývající se volným časem středoškolské mládeže v době koronaviru v Trhových Svinech. Ráda bych zjistila Vaše aktivity ve volném čase v této koronavirové době.

1. Pohlaví muž – žena (odpovídající zakroužkuj)

2. Věk

3. Ročník

4. Kde žiješ?

a) ve městě

b) na vesnici

5. Co si představuješ pod pojmem „volný čas“?

a) zábava

b) relax

c) sport

d) koníčky

6. Čemu se ve svém volném čase v době koronaviru nejraději věnuješ?

- a) sportu
- b) sledování TV, počítači nebo mobilu
- c) hře na hudební nástroj
- d) jiné – uveď.....

7. Kde nejraději trávíš svůj volný čas v době koronaviru?

- a) doma
- b) s kamarády
- c) venku
- d) jiné – uveď.....

8. Svůj volný čas v době koronaviru nejraději trávíš s?

- a) rodiči
- b) kamarády
- c) sám
- d) jinak – uveď.....

9. Kolik volného času v době koronaviru máš každý den?

- a) asi půl hodiny
- b) asi jednu hodinu
- c) asi dvě hodiny
- d) asi tři a více hodin

10. Domníváš se, že máš dostatek volného času v době koronaviru?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne
- e) nevím, nemám volný čas

11. Jak často ve svém volném čase v době koronaviru zažíváš nudu?

- a) každý den
- b) občas
- c) jen velmi zřídka
- d) nikdy
- e) jinak – uveď.....

12. Co děláš proti nudě?

13. Ocenil/a bys pomoc při plánování volného času v době koronaviru?

- a) poradím sis sám
- b) pomoc kamarádů
- c) pomoc rodiny

14. Jakou hlavní funkci by pro tebe měl volný čas splňovat? (možno zakroužkovat více odpovědí)

- a) zábava
- b) oddech, odpočinek
- c) učení se novým dovednostem
- d) získávání nových přátel, kamarádů
- e) pohyb

15. Jsi spokojen/a s tím, jak trávíš svůj volný čas v době koronaviru?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne
- e) nevím

16. Využíváš volný čas v době koronaviru tak, jak si sám/a přeješ?

- a) ano
- b) ne

17. Pokud jsi na předešlou otázku odpověděl/a ne, co nebo kdo ti v tom brání?.....

18. Jaké volnočasové aktivitě byste se chtěl/a věnovat, kdybyste mohl/a.....

DĚKUJI TI ZA TVŮJ ČAS A OCHOTU.